

Economisch-Statistische Berichten

Het Engelse bankwezen
en de
persoonlijke leningen

★

P. A. Zoetmulder

De kolen in nood
Een energiepolitiek noodzakelijk

★

Mr. G. A. van Haeften

De chemische industrie in Nederland

★

C. Vermey

De tankvrachtenmarkt in 1958

★

G. C. A. Mulder, B. Sc., Ps. D.
Surinaamse kanttekeningen

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

44e JAARGANG

No. 2169

WOENSDAG 4 FEBRUARI 1959

BAKSTEEN
Juwelier

HORLOGES

SIERADEN

TAFELZILVER

Sinds 1837 in het hart van Rotterdam

WESTEWAGENSTRAAT 70 — TELEFOON 110583

COLLECTIEVE
PENSIOEN-VERZEKERING

H. BRONS Jr
MAKELAAR IN ASSURANTIËN

TELEFOON 11 19 80*

MAURITSWEG 23
ROTTERDAM

vacatures

GOUVERNEMENT
VAN NEDERLANDS NIEUW-GUINEA

vraagt

Jonge Academici

voor de bestuursdienst. Aanvangssalaris f. 710,— vermeerderd met toelagen. Uitzending op een hoger salaris is mogelijk, indien over praktische ervaring wordt beschikt. Voorzieningen inzake ziektekosten, buitenlands verlof en pensioen. Sollicitaties onder letter BB te richten aan het Ministerie van Zaken Overzee, Plein 1, 's-Gravenhage.

R. Mees & Zoonen

Bankiers en

Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingen
Ablasserdam

Financiering van invoer,
uitvoer en transitio

Alle assurantien

Beleggingen en
vermogensbeheer

**ECONOMISCH-
STATISTISCHE BERICHTEN**

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut
Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam 6.
Telefoon redactie: 0 1800-52939. Administratie: 0 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam 6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. (België en Luxemburg B.fr. 400).
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam 6.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgave van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H.W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Het Engelse bankwezen en de persoonlijke leningen

Enkele geestdriftige journalisten hebben het doen voorkomen als zou het aangezicht van het Engelse bankwezen met het invoeren der persoonlijke leningen onherkenbaar zijn veranderd. Dit is echter, aldus betoogt R. J. Clark in het „Journal of the Institute of Bankers”¹⁾, geenszins het geval: de verschijning van deze leningen was weliswaar belangrijk en de wijze waarop zij werden aangekondigd, was tot op zekere hoogte nieuw, maar de beginselen waarop de kredietverlening der banken berust, zijn onveranderd gebleven. Eerder dienen de nieuwe activiteiten, die een geheel andere wijze van benadering van het publiek meebrachten — tegen de gewoonte in hebben de banken per advertentie aangekondigd, dat kredietbehoevenden welkom waren — te worden beschouwd als een evolutie in antwoord op in de jaren vijftig heersende omstandigheden.

Gedurende twee decennia immers is het Engelse bankwezen onderhevig geweest aan alle mogelijke restricties, die met name de kredietverlening aan particulieren belemmerden. Hierdoor ging het contact met het publiek voor een groot deel verloren. De simpele mededeling, dat de meeste restricties waren opgeheven, zou op zichzelf niet voldoende geweest zijn om dit contact te herstellen. Een andere reden om tot het verstrekken van persoonlijke leningen over te gaan school in het feit, dat als gevolg van de sedert 1939 — het aanvangsjaar der restricties — sterk gestegen inkomens en levensstandaard thans honderdduizenden arbeiders voor krediet in aanmerking komen. Ten slotte achten de banken het ongewenst dat zij wel als „groothandelaren” in krediet bij de enorme groei van het afbetalingskrediet betrokken waren, maar verstoken bleven van de voordelen, die de „detaillisten” genoten en dat tijdens de restrictieperiode steeds meer instellingen het operatieterrein der banken betraden.

De snelheid waarmee de banken na het opheffen der restricties met plannen ter tafel kwamen, heeft indruk gemaakt en de verwantschap met het afbetalingskrediet, alsmede de faciliteiten der leningen, hebben ook sterk de aandacht van het publiek getrokken. Althans, zegt Clark, die wij hier nog altijd aan het woord laten, dit zou men affeiden uit de reacties der journalisten, wier gunstig onthaal toch niet geheel en al mag worden toegeschreven aan het feit, dat er eind augustus niets anders was om over te schrijven. In hoeverre wordt deze reactie gestaafd door de ervaringen der bankiers? Vooropgesteld zij, dat de banken geen stormloop van kandidaten voor persoonlijke leningen verwachtten. De belangrijkste reden hiervoor was dat het publiek aan de nieuwe vorm van krediet moet wennen en

¹⁾ „Three months of personal loans”. Journal of the Institute of Bankers, december 1958.

dat een groot deel dergenen die van afbetalingskrediet gebruik plegen te maken, nog moet worden overgehaald de bank te betreden.

De ervaringen stemmen tot nog toe wel met deze verwachtingen overeen. Het gemiddelde bedrag der lening beloopt £ 150 tot £ 170. Leningen voor de aankoop van auto's komen het meest voor; daarna volgen die voor onderhoud en verfraaiingen van huizen en die voor duurzame verbruiksgoederen. Het is heel goed mogelijk, zegt Clark, dat dit patroon nog verandert. Wanneer het publiek wat met het idee vertrouwd geraakt, zullen de kredieten voor onderhoud van huizen wel toenemen, terwijl de banken wellicht in het vakantie seizoen geconfronteerd zullen worden met een aantal aanvragen voor bijdragen in de financiering van buitenlandse reizen. Over de geografische spreiding der leningen is nog maar weinig bekend. Het is echter wel gebleken, dat kantoren in nieuwe steden en in centra met een groeiende bevolking het het drukst hebben.

Maar zelfs dáár zijn de werkzaamheden van het merendeel van het personeel niet sterk toegenomen, want de boekhouding is zo eenvoudig mogelijk gehouden. Het grootste deel van het extra werk is op de schouders der topfunctionarissen terecht gekomen: zij moeten met de kandidaten voor leningen praten en zo'n gesprek kost, of het nu vruchtbaar is of niet, veel tijd. Misschien dat het met het toenemen der ervaring mogelijk wordt de gesprekken wat minder tijdrovend te maken. De tijdsbesparing is echter wel zeer begrensd, want de potentiële klanten zijn mensen en hun problemen zijn menselijke problemen. Bovendien zijn deze gesprekken nuttig om het publiek te doen inzien welke betekenis de bankier als financieel adviseur kan hebben.

Een nevengevolg van het einde der kredietbeperkende maatregelen is de toegenomen vrijheid der bankmanagers én hun toegenomen verantwoordelijkheid. Zij kunnen het weigeren van kredieten nu niet langer afschuiven op de rug van de monetaire autoriteiten. Voor de meerderheid der bankmensen waren, zegt Clark, de knellende banden der restricties hoogst onaangenaam, maar sommigen was het gebrek aan concurrentie, dat uit de beperkingen voortvloeide, geenszins onwelkom. „The ending of the squeeze has made a lot of managerial chairs distinctly less comfortable”. Deze lieden daargelaten, kan echter worden gesteld, dat het opheffen der restricties de banken de kans heeft geboden zich aan te passen aan de gewijzigde omstandigheden. Zo gezien zijn de persoonlijke leningen een symptoom van toegenomen concurrentie, die weliswaar enkele ongemakken met zich brengt, maar „will certainly be better for all”.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Het Engelse bankwezen en de persoonlijke leningen	83	Ingezonden stuk:	
De kolen in nood; een energiepolitiek noodzakelijk, door P. A. Zoetmulder	84	De rentepolitiek der spaarbanken, door Drs. P. de Ridders, met een naschrift van Dr. G. Dom- misse	95
De chemische industrie in Nederland, door Mr. G. A van Haefsten	87	Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. M. P. Gans ...	95
De tankvrachtenmarkt in 1958, door C. Vermey ..	90	Notities:	
Surinaamse kanttekeningen, door G. C. A. Mulder, B. Sc., Ps. D.	92	De spaarquote in Zweden	86
		Recente publikaties	96

Wegens structurele verschillen en exceptionele omstandigheden is er volgens schrijver heden ten dage sprake van een ongezonde concurrentie tussen de in de E.G.K.S. geproduceerde kolen enerzijds en de importkolen alsmede de aardolieproducten anderzijds. Concurrentie tussen de verschillende energiebronnen is nodig, doch voor zover deze zich niet volgens billijke normen voltrekt en de voor de toekomst noodzakelijk geachte productiecapaciteit der E.G.K.S.-mijnbouw in gevaar brengt, zal zij moeten worden gereguleerd. Het probleem van de infra-marginale mijnen zal moeten worden aangepakt. Daarnaast zal men tot een beleid moeten komen, gericht op de vraag in hoeverre de inheemse mijnbouw in stand moet worden gehouden. Mocht productie-inkrimping noodzakelijk blijken, dan zal de mijnindustrie daaruit de consequenties moeten trekken. Anderzijds zal er dan echter voor moeten worden gezorgd dat de voor de toekomst onmisbaar geachte kolenproductie niet meer wordt blootgesteld aan een ongebreidelde concurrentie.

De kolen in nood

Een energiepolitiek noodzakelijk

De ernstige afzetmoeilijkheden, die de Westeuropese mijnindustrie op het ogenblik ondervindt, werpen de vraag op, of de hedendaagse hevige concurrentiestrijd met importkolen en aardolieproducten als een gezond verschijnsel te beschouwen is; gezond in tweërlei zin, nl. voltrekt de concurrentie zich volgens gelijke en dus billijke normen en zal zij in de toekomst leiden tot een optimale dekking van de te verwachten energiebehoefte, waarin alle bronnen een verantwoord aandeel zullen verkrijgen? Bij de beoordeling van deze vraag is het nuttig een indruk te verkrijgen van het concurrentievermogen der diverse energiebronnen in het algemeen alsmede van de exceptionele factoren, die de positie van de kolen in de huidige afzetcrisis extra moeilijk maken.

Het staat vast, dat de Westeuropese mijnindustrie in de concurrentie structureel min of meer is gehandicapt. Het productie-apparaat is uitzonderlijk star. Aanpassing aan de markt door verlaging of verhoging der produktie is op korte termijn bijna niet mogelijk. Produktie-opvoering door uitbreiding der capaciteit vergt vele jaren omdat ondergrondse investeringen zeer tijdrovend zijn. De mijnbouw is bijzonder arbeidsintensief; de bezettingsgraad bepaalt derhalve het produktieniveau in sterke mate. Een in de hoogconjunctuur toenemende vraag naar kolen valt meestal samen met een verkrapping van de arbeidsmarkt, die de gewenste personeelsuitbreiding frustreert. Opvoering der produktiviteit door mechanisatie ondergronds voltrekt zich langzaam wegens de over het algemeen ongunstige geologische verhoudingen in de Westeuropese mijnen.

Produktieverlaging geeft aanleiding tot moeilijkheden, die men in de meeste andere industriële bedrijfstakken vrijwel niet aantreft. De mijnbouw is geen fabriek waar men de produktie kan terugbrengen door minder grondstoffen te verwerken. De mijnbouw *wint* een grondstof volgens lang voorbereide afbouwprogramma's, die niet in een handomdraai kunnen worden gewijzigd zonder in prohibitieve kosten te vervallen en het risico te lopen, dat afbouwwaardige lagen moeten worden geabandonneerd. Wegens de grote arbeidsintensiviteit leidt een produktie-

beperking vrij snel tot repercussies op de werkgelegenheid. Tot ontslag gaat men echter niet licht over, mede omdat de mijnwerker een gespecialiseerd vakman is. Heeft hij het bedrijf eenmaal verlaten, dan is hij blijkens de ervaring meestal voorgoed voor de mijnbouw verloren. Vandaar dat een mijn bij afzetstagnatie eerst haar toevlucht neemt tot voorraadvorming en, indien dit onvermijdelijk is geworden, tot zgn. „Feierschichten” (niet gewerkte ondergrondse diensten) alvorens maatregelen te nemen, die de toekomstige productiecapaciteit prejudiciëren.

De Noordamerikaanse mijnbouw onderscheidt zich in deze opzichten sterk van de Westeuropese. Alhoewel de lonen aanmerkelijk hoger zijn, verschaffen de naar Europese begrippen ideale geografische omstandigheden de Amerikaanse kolen een grote voorsprong in kostprijs en produktieflexibiliteit. De structuur van de aardolie-industrie is een geheel andere. Zij is betrekkelijk weinig arbeidsintensief en zeer kapitaalintensief en kenmerkt zich door grote produktie- en prijsflexibiliteit.

Maar er is nog meer dat het concurrentievermogen der diverse energiebronnen bepaalt. Sinds de totstandkoming van de E.G.K.S. is de Westeuropese mijnbouw aan een strenge reglementering onderworpen. Zo ontnemen de voorschriften inzake de non-discriminatoire toepassing en publikatie der prijzen de mijnindustrie veel commerciële souplesse. De in het Verdrag voorziene mogelijkheid van aanpassing der prijzen aan die der concurrenten verschaft in dit opzicht weinig verlichting omdat dit systeem gecompliceerd en volstrekt éénzijdig (nl. uitsluitend in neerwaartse richting) werkt. Aangezien de concurrerende importkolen en aardolie aan geen enkel prijsvoorschrift zijn gebonden, ondervinden de Gemeenschapskolen aldus een discriminatoire behandeling. Dit is een anomalie, die op den duur onaanvaardbaar zal blijken te zijn. Het gaat hier om een additioneel nadeel voor de kolen, waarvan de produktie, vergeleken met die van de concurrerende energiedragers, reeds onder structureel veel moeilijker omstandigheden tot stand komt.

De kolenprijs is sinds jaar en dag door de overheid beïnvloed. De mijnbouw in de Gemeenschap heeft zelden

of nooit de gelegenheid gekregen om zelfs in redelijke mate de voordelen van de hoogconjunctuur te genieten. In weerwil van de Hoge Autoriteit, die volgens het Verdrag verantwoordelijk is voor de prijscontrole, zijn de regeringen der meeste Gemeenschapslanden druk op het prijspeil blijven uitoefenen. Daardoor werd de mijnbouw de mogelijkheid onthouden in de hoogconjunctuur voldoende reserves te kweken ten behoeve van een concurrentiestrijd in de laagconjunctuur. Indien men meent, dat een druk op de kolenprijs onvermijdelijk is, dan kan men, als logische consequentie daarvan, niet van de mijnindustrie verwachten dat zij in moeilijke tijden tegen een ongebreidelde concurrentie opgewassen is.

De hiervoor genoemde factoren spelen bij de tegenwoordige afzetstagnatie der Westeuropese kolen een grote rol. De crisis wordt echter aanmerkelijk verscherpt door exceptionele omstandigheden. Zo wordt de kolenmarkt nog steeds overstroomd met grote hoeveelheden Amerikaanse kolen, die op langlopende contracten werden gekocht. De hoofdoorzaak hiervan is ontegenzeggelijk het feit, dat in de achter ons liggende hoogconjunctuur de inheemse mijnindustrie de vraag niet kon volgen en de verbruikers genoodzaakt waren uit de Verenigde Staten veel kolen aan te voeren. Daarnaast valt het echter ook niet te ontkennen, dat de toenmalige grote vraag naar kolen door, politieke en kunstmatige factoren werd opgeschroefd. Wij releveerden in ons vorige artikel¹⁾ reeds de invloed van de Suez-crisis, die bij het bedrijfsleven tot overbevoorrading leidde. Ook de energieprognoses van de O.E.E.S. en de E.G.K.S. hebben een zekere schaarste-psychose in het leven geroepen. Het is te betreuren, dat destijds in de vele publikaties niet uitdrukkelijker de aandacht is gevestigd op de voorbehouden, waarmee deze prognoses waren omkleed. Waar deze ramingen uiteindelijk ten doel hadden het overheidsbeleid globaal te oriënteren, kan men zich zelfs afvragen, of het niet veel beter ware geweest de prognoses binnenskamers te houden dan uitsluitend aan de elementen, die voor de toekomst een zorgwekkend energietekort suggereerden, zo'n omvangrijke publiciteit te geven.

Voorts heeft de H.A. zich in haar officiële publikaties uitgesproken voor de aankoop van Amerikaanse kolen op „long term“-contracten. Vele importeurs en verbruikers hebben zich hierdoor laten beïnvloeden, menende dat het executieve orgaan van de E.G.K.S. toch wel zou weten waar het met het kolenverbruik in de Gemeenschap naar toe ging. Het motief van de H.A. is geweest, dat de invoer van Amerikaanse kolen naar haar inzicht op lange termijn nodig zal blijven en derhalve in Europa's energievoorziening een structureel karakter heeft verkregen; voorts dat de E.G.K.S. een „open“ gemeenschap is en dat men niet van de Verenigde Staten kan verwachten in hoogconjunctuur kolen te leveren om ze in laagconjunctuur thuis te houden. Weliswaar heeft de H.A. haar opvattingen terzake later verduidelijkt en gesteld, dat de invoer uit de Verenigde Staten slechts partieel van structurele aard is, echter zonder dit ook maar enigszins te kwantificeren. Of dit echter zou moeten betekenen, dat de invoer uit derde landen *onder alle omstandigheden* dient te worden vrijgelaten, zelfs ingeval van een noodtoestand, menen wij te mogen betwijfelen.

Het is duidelijk, dat het beperken van de invoer op basis van afgesloten contracten zeer grote moeilijkheden op-

werpt en in zekere zin ook onredelijk is. Daar staat echter tegenover, dat destijds aanmerkelijke hoeveelheden Amerikaanse kolen werden gekocht op grond van een artificieel beïnvloede en ten dele dus fictieve vraag. Het uitzonderlijk hoge voorraadvolume bij de industrie legt hiervan getuigenis af. Vervoerd tegen destijds lage, doch thans relatief hoge tijdchartertarieven zijn zij in prijs niet concurrerend, doch desondanks niet terug te dringen. Indien daarnaast dan nog wegens de thans exceptioneel lage dagvrachten zeer goedkope Amerikaanse kolen worden aangeboden, gaat men zich toch wel afvragen of het billijk is dat de zo onelastische mijnbouw ook nog de volle druk moet blijven ondervinden van een concurrentie, in feite uitgeoefend door de onder geheel andere economische voorwaarden werkende zeescheepvaart, die van een ongekeerde elasticiteit in haar tariefstelling blijkt geeft.

De vrije koleninvoer uit derde landen en het structurele karakter daarvan stellen uiteindelijk een principiële vraagstuk aan de orde, nl. of het juist is dat deze invoer door afsluiting van lange-termijn-contracten ook voor de toekomst moet worden gestabiliseerd, waardoor de door de conjunctuur bepaalde afzetfluctuaties vrijwel geheel door de inheemse mijnbouw moeten worden opgevangen. Over de vraag, of de eigen produktie dan wel de invoer in de laagconjunctuur prioriteit verdient, kan men lang twisten. Eén ding is echter zeker: de Westeuropese mijnbouw zal op den duur niet in staat zijn bij grote afzetfluctuaties haar produktiecapaciteit in stand te houden. Dit moet ten slotte leiden tot definitief verlies aan arbeidskrachten en het opgeven van produktiecapaciteit.

Ook de concurrentiestrijd met de aardolie heeft scherpe vormen aangenomen. Het is een bekend feit dat zich de laatste tijd een ongekeerd felle strijd afspeelt tussen de olieproducenten (incl. de Oosteuropese), die in het gebied van de E.G.K.S. opereren. Ieder tracht ten koste van grote prijsconcessies een zo omvangrijk mogelijk marktaandeel te verwerven. Het prijsniveau heeft daardoor een abnormaal karakter verkregen; in West-Duitsland bijv. werd vastgesteld, dat men dikwijls levert tegen prijzen, die ver onder het wereldmarktniveau liggen. Dat de kolenafzet van deze concurrentie ernstig heeft te lijden, ligt voor de hand.

Uit het voorgaande mag vooral niet worden afgeleid, dat in de E.G.K.S. ten behoeve van de mijnbouw een protectionistisch regime zou moeten groeien; haar zou daarmee uiteindelijk een slechte dienst bewezen zijn. Concurrentie is heilzaam en daarom nodig. Iets anders is echter of men de concurrentie niet moet breidelen indien zij op bepaalde punten ongezond blijkt te zijn. Wij denken hierbij aan het hiervoor besproken verschil in prijsregimes, alsmede aan een ongelijkheid van fiscale lasten, aan welk laatste vraagstuk de H.A. kortelings meer aandacht is gaan schenken.

Indien men voorts van oordeel is, dat de Westeuropese mijnindustrie, de zgn. infra-marginale mijnen daargelaten, voor de toekomstige voorziening behouden moet blijven en daarom niet aan extravagante sociale en mijnbouwtechnische storingen kan worden blootgesteld, zal men ook van ongezonde concurrentie moeten spreken indien bij een tijdelijke inzinking van de energiemarkt een ongebreidelde concurrentie van andere energiebronnen tot dergelijke storingen leidt.

Voor de zgn. infra-marginale mijnen, die door de conjunctuurcyclus heen geen normale rentabiliteit meer vermogen af te werpen, zijn blijvende moeilijkheden on-

¹⁾ Zie „E.-S.B.“ van 28 januari 1959.

vermijdelijk, zelfs indien aan alle voorwaarden, die een gezonde concurrentie stelt, is voldaan. Deze mijnen zullen o.i. dan ook moeten verdwijnen. Men onderschatte de complicaties echter niet. Afgezien van het feit, dat vele infra-marginale mijnen relatief schaarse soorten produceren (antraciet), werpen de sociale consequenties zeer ernstige moeilijkheden op. Ter voorkoming van grote werkloosheid zal de sluiting geleidelijk moeten geschieden en aan aanpassingshulp zal niet zijn te ontkomen. Dit neemt niet weg, dat het vraagstuk *moet* worden aangepakt. Daar dit tot dusverre nog niet in voldoende mate geschiedde, dreigt de gehele Westeuropese mijnbouw in diskrediet te geraken en het is daarom te hopen, dat de huidige moeilijkheden de stoot geven tot een definitieve oplossing van dit zuiver structurele vraagstuk, dat zich overigens beperkt tot een relatief geringe productiecapaciteit.

In hoeverre het echter verantwoord is het productievermogen van de Westeuropese mijnbouw als geheel te reduceren, is een veel moeilijker vraag, die slechts te beantwoorden is indien men bij benadering kan beoordelen tot op welke hoogte de kolen voor de toekomstige voorziening onmisbaar zullen zijn. Sinds het bestaan van de E.G.K.S. is het, ondanks alle energieprognoses, niet duidelijk geworden waar de toekomstige taak van de mijnindustrie ligt. Wij menen hier van een *taak* te kunnen spreken omdat het gaat om de vraag naar energie, die straks *moet* worden bevredigd. In 1953 prefereerde men goedkope kolen boven veel kolen, enige jaren later werd de mijnbouw voorgehouden, dat zij haar productie maxi-

maal diende op te voeren en thans weerklinkt weer het geluid van 1953. Het is voor de mijnindustrie daarom wel heel moeilijk geworden een zo verantwoord mogelijk beleid ten aanzien van investeringen en arbeidsbezetting te voeren.

In verband met de hoogstgecompliceerde positie van de inheemse kolen op de energiemarkt van morgen lijkt het ons dan ook noodzakelijk, dat er op supranationaal niveau een energiepolitiek voor de zes landen der E.G.K.S. wordt ontwikkeld, die tracht meer klaarheid te brengen in de vraag, welk aandeel de onderscheidene energiebronnen in de dekking van de toekomstige vraag zullen hebben. Daarbij zullen alle argumenten, die voor en tegen het behoud van kolenmijnen pleiten, tegen elkander moeten worden afgewogen. Men zal moeten beslissen in welke mate men zich afhankelijk wil stellen van importen uit meer of minder zekere en veraf gelegen productiegebieden. Men zal moeten nagaan in hoeverre de sociale consequenties van een inkrimping der kolenproductie aanvaardbaar zijn in het kader van een verantwoorde werkgelegenheidspolitiek. Men zal grondig moeten onderzoeken of de concurrentieverhoudingen tussen de verschillende energiebronnen zijn scheefgetrokken met het doel dergelijke distorsies te corrigeren. Men zal zich moeten verdiepen in de prijsontwikkeling op lange termijn van kolen, aardolieproducten en kernenergie; een vraagstuk, dat bij de kolen in sterke mate wordt bepaald door de arbeidskosten, bij de olie door de kosten van exploratie en exploitatie in de productiegebieden (royalties!) en de ontwikkeling van de afzetverhouding tussen de verschillende raffinageproducten en bij de atoomenergie door de vereiste investeringen. Een onderzoek van het prijzenaspect is daarom zo belangrijk omdat het voor de toekomst een indruk geeft van mogelijke wijzigingen in de onderlinge concurrentieposities en tevens een inzicht verschaft in de vraag of, en zo ja in hoeverre, de instandhouding van een bepaald volume der kolenproductie op het gebied van de energieprijzen een zekere „premie” vereist en rechtvaardigt.

Uit dit alles zullen maatregelen moeten voortvloeien, die aan de ontwikkeling van de verschillende energiebronnen de gewenste richting geven. Mocht blijken, dat de E.G.K.S. van een deel van haar kolenmijnen afstand kan doen of dat de mijnbouw als geheel een korter leven beschoren zal zijn dan thans wordt verwacht, dan zal de mijnindustrie daaruit de consequenties moeten trekken.

Anderzijds zal men dan echter ook maatregelen moeten treffen opdat de inheemse kolen, die men onmisbaar acht voor de voorziening op lange termijn, niet zijn blootgesteld aan een ongebreidelde concurrentie. Aldus zou de mijnbouw niet langer in de mist behoeven te varen en weten, dat zij op steun kan rekenen indien een onhoudbare concurrentie van tijdelijke aard haar in ernstige moeilijkheden dreigt te brengen. Indien in deze zin een beleid tot stand zou komen, zou niet alleen de mijnbouw, doch ook de gehele Westeuropese energievoorziening er wel bij varen. Naarmate de verschillende energiedragers een duidelijker taakstelling wordt verschaft zal de energiehuishouding immers een meer evenwichtig beeld gaan vertonen en minder onderhevig worden aan ernstige storingen, zoals die zich heden ten dage voordoen. Slechts indien deze storingen binnen de perken kunnen worden gehouden zal grotere zekerheid worden verschaft, dat de sterk stijgende energiebehoefte in de toekomst volledig kan worden gedekt.

's-Gravenhage.

P. A. ZOETMULDER.

De spaarquote in Zweden

Bij het Zweedse onderzoek naar de financiële positie van particulieren in 1955, waarvan wij reeds in „E.-S.B.” van 21 januari jl. gewag maakten, werden ook inlichtingen ingewonnen omtrent de besparingen. In onderstaand staatje, dat is ontleend aan „Index” van november jl., zijn enkele gegevens gereproduceerd.

Inkomen, besparingen en spaarquote

Belangr. bron van inkomsten	Gemiddeld inkomen (kronen)	Gemiddelde besparingen (kronen)	Spaarquote (in pCt.)
Loonarbeid			
arbeiders	8.367	451	5,4
employés	13.847	1.123	8,1
Landbouw	7.828	1.994	25,5
Ander bedrijf	14.350	4.164	29,0
Diversen	3.875	390	10,3
Totaal	8.668	864	10,0

De resultaten van dit deel van het onderzoek zullen voor degenen, die met Keynes zijn grootgebracht, in beginsel wel geen verrassingen inhouden. Het blijkt nl., dat de spaarquote van zelfstandigen uit de landbouw en uit het bedrijfsleven veel groter is dan die van loon- en salaristrekken. De spaarquote van de groep „diversen”, waarin gepensioneerden en studenten begrepen zijn, wijkt weinig af van het algemeen gemiddelde.

In dit artikel wordt allereerst aandacht geschonken aan de vraag, welke soort ondernemingen tot de chemische industrie worden gerekend, vervolgens aan de karakteristiek van het chemische productieproces en aan de bedrijfseconomische aspecten daarvan. In 1957 bedroeg de omzet f. 2,5 mrd., waarvan f. 1,2 mrd. werd geëxporteerd. Hiermee nam de chemische industrie ruim 10 pCt. van de totale industriële en agrarische export voor haar rekening. Het in deze industrie geïnvesteerde bedrag wordt geschat op f. 2,5 mrd.; het aantal werknemers bedraagt 65.000. Voorts wordt de Nederlandse chemische industrie — op voorzichtige wijze — vergeleken met die in het buitenland. Uit het vermelde cijfermateriaal zou volgen, dat de chemische industrie in ons land ongeveer de vijfde plaats in West-Europa en de twaalfde plaats in de wereld inneemt. Schrijver besluit zijn artikel met een opsomming van hetgeen door onze chemische industrie thans wordt gefabriceerd.

De chemische industrie in Nederland^{*)}

Dat de chemische industrie zich tot een voor ons land belangrijke industrietak heeft ontwikkeld, dringt in steeds ruimer kring door zonder dat daarmee gepaard gaat voldoende begrip omtrent aard en omvang van deze zeer gevarieerde bedrijfstak.

Om tot enig inzicht in deze industriële sector te komen, dient men zich het karakter van „processing industry” te realiseren, de industrie die zich in hoofdzaak bezighoudt met stofomzetting in besloten apparatuur en niet met machinale vormverandering. Tot de „processing industry” behoren naast de chemische industrie verschillende andere industrieën, die op historische gronden niet tot de chemische industrie gerekend worden, zoals de metallurgische, de papier-, de rubber-, de glas-, een groot deel van de voedings- en genotmiddelenindustrie en de petroleumraffinage.

„Processing industry” scheidt stoffen uit andere en vrijwel ieder chemisch produkt kan uit verschillende stoffen en volgens verschillende werkwijzen vervaardigd worden. Bovendien kan voor eenzelfde toepassing dikwijls het ene produkt door een ander vervangen worden. De economische factoren beslissen; vervaardiging langs onderscheidene wegen komt bijv. voor bij verschil in prijzen van grondstoffen en energie, terwijl eveneens in de praktijk meermaals twee of meer produkten voor eenzelfde toepassing ingezet worden. Men speurt dan ook niet alleen naar nieuwe stoffen, doch ook naar nieuwe werkwijzen en toepassingen voor reeds bestaande stoffen. Een en ander leidt tot verdringing van het ene produkt door het andere en van het ene procédé door het andere.

Bij het op elkaar laten inwerken van twee of meer grondstoffen om tot een produkt te komen, ontstaan bijna steeds ook andere stoffen, bijprodukten en — hinderlijke — afvalstoffen. Het vinden van nieuwe toepassingsmogelijkheden leidt er soms toe dat een afvalstof tot bijprodukt en een bijprodukt tot hoofdprodukt wordt en omgekeerd, hetgeen later nogmaals kan wisselen. Dikwijls blijkt hetgeen voor het ene bedrijf hoofdprodukt is, voor het andere als bijprodukt te gelden. Wanneer eenzelfde produkt langs verschillende wegen wordt vervaardigd, zullen meestal niet alleen de procédés, doch ook de grondstoffen andere zijn;

er ontstaan op deze wijze andere nevenprodukten, die weer tot uiteenlopende uitgangspunten voor verdere produkties leiden. Uit dit alles volgt dat chemische bedrijven, ook bij vervaardiging van in hoofdzaak dezelfde produkten, moeilijk vergelijkbaar zijn en meestal een sterk uiteenlopende kostprijsstructuur vertonen.

Dat deze industrie streeft naar het op zo groot mogelijke schaal produceren, dat zij zeer kapitaalintensief is en dat aan de betrekkelijk geringe personeelsbezetting hoge eisen worden gesteld, van de chemiciën tot de ingenieur en de universitair opgeleide toe, kan niet genoemd worden als een bijzonder kenmerk. Wel onderscheidt zij zich als gevolg van het „processing” hierdoor, dat zij meer dan andere industrietakken tot uitbreiding van het produktenpakket neigt, naar verdere eindprodukten zowel als naar het zelf gaan fabriceren van grondstoffen. Zo kan men voor de verwerking van een eindprodukt of bijprodukt dikwijls gebruik maken van een grondstof welke elders reeds in het bedrijf verbruikt wordt, waardoor het aanvatten van de produktie van de een dat van de ander bevordert.

Deze uitbreidingstendens werkt ook doordat men per produkt een economische minimumcapaciteit kent, terwijl het bedrijf dikwijls de volle capaciteit van de apparatuur voor het directe doel niet benutten kan; dit leidt ertoe de overcapaciteit in te zetten voor de fabricage van een ander produkt. Hierbij voegt zich een impuls, voortkomend uit het speurwerk. Immers, elke aanpak van een nieuw produkt, ook wanneer men de fabricagemethode van een ander overneemt, vereist speurwerk en naarmate de ervaring daarin toeneemt, groeit de mogelijkheid tot verdere aanpak. Hetzelfde geldt trouwens voor de ervaring die een bedrijf opdoet met zijn apparatuur en procédés; ook daar leidt vergrote kennis tot uitbreiding van het produktenpakket. Naarmate het productieprogramma groter wordt, stijgt dan ook de uitbreidingstendens; een kettingreactie zet in.

Dat de tendens tot uitbreiding versterkt wordt door een

^{*)} Grote delen van dit artikel zijn ontleend aan de inleidingen tot de jaarverslagen van de Vereniging van de Nederlandse Chemische Industrie over 1956 en 1957.

fusie of een andere vorm van aaneensluiting tussen bedrijven, die enigszins vergelijkbaar zijn of die tot elkaar staan als leverancier en afnemer, volgt uit het voorgaande. Een juiste fusie — zo wijst de ervaring uit — betekent een veel groter versteviging dan uit het bijtellen van de componenten volgt, vanwege de hieruit sprongsgewijs ontstaande mogelijkheden tot het aanvatten van verdere fabricages.

Naarmate het produktenpakket in onderlinge chemische samenhang uitgebreid wordt, wordt wel de tendens tot verdere uitbreiding groter, doch anderzijds ziet men ook een rem optreden juist door deze samenhang: evenwichten tussen produkties ontstaan en een noodzakelijke beperking hier leidt tot mindere produktie daar, terwijl soms een grotere produktiemogelijkheid voor het ene produkt vanwege de samenhang met het andere niet gerealiseerd wordt.

De chemische industrie is gebaseerd op ervaringen en uitvindingen en naarmate het terrein van het chemisch weten zich uitbreidt, wordt de kans op uitvindingen qua stof, toepassing en vervaardiging aan de rand van dat terrein groter. Men ziet dan ook dat de uitvindingen elkaar steeds sneller opvolgen. De verschillende onderdelen van deze sector wijzigen hun procédé, grondstof en apparatuur; voor slechts weinig produkten zou men vandaag een fabriek bouwen zoals deze nog vóór de oorlog gebouwd werd. Een grens is hier voorlopig niet gesteld, wanneer men ziet hoezeer de huidige techniek achterstaat bij de werkwijze van de levende natuur, waar bij vrijwel constante temperatuur en druk zeer bijzondere chemische omzettingen plaatsvinden en uitgaand van verschillende grondstoffen de eindprodukten tijdig en in afgepaste hoeveelheden te juister plaatse komen. Nu mag hieruit niet afgeleid worden, dat een eenmaal bestaande installatie door een nieuwe vinding op haar gebied met één slag haar waarde verliest. Het tegendeel is meestal waar; het oudere handhaaft zich naast het nieuwe en men ziet dan slechts bij uitbreiding of bij oprichting van een concurrerend bedrijf het nieuwe toegepast, zodat beide eerst naast elkaar bestaan en langzamerhand het oudere verdwijnt.

Dit alles leidt tot de grote veranderlijkheid, de snelle ontwikkeling, de chemische industrie eigen. Deze industrie is ten dele riskanter en avontuurlijker dan andere en wel vooral daar waar zij in het onbekende doordringt; dat deze veranderlijkheid tot snelle afschrijving noopt, is begrijpelijk.

Na het bovenstaande is het duidelijk, dat het heden van de chemische industrie zeer weinig houvast omtrent de toekomst geeft. Voor ons land kan men stellen dat er een flinke gedifferentieerde chemische industrie aanwezig is en dat in het algemeen de produktenpakketten van de bedrijven nog niet zó veelzijdig zijn, dat de uitbreidingstendens even sterk werkt als in de ons omringende landen met hun meer geïntegreerde eenheden. Vele bedrijven hier te lande staan in dit opzicht aan het begin van een nieuwe ontwikkelingsfase en naarmate het uitbreidingsproces vordert, stijgen de kansen voor verdere ontplooiing.

Dat de chemische industrie voor ons land belangrijk is en nog belangrijker kan worden, valt in de laatste Industrialisatienota te lezen. In eigen kring wordt verwacht, dat de omzet van deze tak dit jaar zal stijgen boven die van de textielindustrie, waarmede zij na de metaalnijverheid en de voedings- en genotmiddelenindustrie — qua omzet wel te verstaan — de derde plaats zal bezetten.

De chemische industrie neemt met f. 2,5 mrd. bijna 10 pCt. van de totale industriële omzet voor haar rekening en met f. 1,2 mrd. ruim 10 pCt. van de totale industriële en agrarische export. De chemische bedrijven leveren gedeeltelijk aan elkaar; de rest gaat naar andere industrietakken, naar de landbouw en het ambacht, terwijl een deel voor consumptie bestemd is. Deze industrietak importeert aan grondstoffen voor f. 450 mln., terwijl ons land daarnaast aan chemische produkten voor een kleine f. 600 mln. importeert; ongeveer de helft hiervan betreft produkten, die hier ook vervaardigd worden en dit geeft dus weer de concurrentie die onze industrie van buiten, op de eigen markt ondervindt.

Een en ander nader uitwerkend krijgen wij (voor 1957) het volgende beeld:

TABEL 1.

	(Schatting in mln. gld.)	
Binnenlandse grondstoffen		
— minerale en agrarische	240	
— chemische (onderlinge leveringen)	335	
Import grondstoffen	450	
Totaal grondstoffen		1.025
Brandstoffen e.a. energie	160	
Verpakkingsmiddelen	100	
Totaal hulpstoffen		260
Afschrijvingen		230
Indirecte belastingen		55
Toegevoegde waarde		880
Omzet		2.450
Verkoop binnenland		
— onderlinge leveringen		335
— aan andere industrieën, landbouw, ambacht en voor directe consumptie		898
Export		1.217
Omzet		2.450

De meeste cijfers berusten op schattingen; voor de afschrijvingen zijn niet de werkelijk door de fabrieken toegepaste afschrijvingen genomen, doch is een theoretisch bedrag gegeven, dat is afgeleid uit een verdeling van het totaal geïnvesteerd vermogen, fabrieksgebouwen, installaties enz., waarop een normale afschrijving werd toegepast.

De totale investering kan worden gesteld op een bedrag gelijk aan dat van de omzet, dus op ca. f. 2,5 mrd. Het aantal werknemers in de chemische industrie bedraagt 65.000; deze zijn werkzaam in ruim 400 bedrijven.

De export over 1957 kan als volgt worden onderverdeeld:

TABEL 2.

	(in mln. gld.)
Euromarkt-landen totaal	336
Zes meest waarschijnlijke zone-partners (Engeland, Zweden, Noorwegen, Denemarken, Zwitserland en Oostenrijk)	218
Rest West-Europa	93
Oost-Europa	66
Verenigde Staten	67
Canada en Mexico	16
Zuid- en Midden-Amerika	107
Afrika	98
Azië	189
Oceanië	27
Totaal	1.217

Bij vergelijking van deze gegevens over de Nederlandse chemische industrie met die van de chemische industrie in het buitenland, dient met het volgende rekening te worden gehouden. Het buitenlandse cijfermateriaal is hier en daar onbetrouwbaar; bovendien is „chemische industrie” geen vastomlijnd begrip, zodat zuivere vergelijkingen uit dien hoofde reeds onmogelijk zijn. Gesteld, dat internationaal dienaangaande één criterium bestond, ook dan nog zouden vergelijkende cijfers slechts beperkte waarde hebben. Het aantal werknemers bijv. geeft slechts een grove indicatie;

omdat men rekening moet houden met het verschil in automatisering hier en elders en met de grote verschillen in arbeidsintensiteit in de diverse sectoren van de chemische industrie.

Een omzetvergelijking gaat ook slechts in beperkte mate op, omdat naarmate meer geïntegreerd is, de omzetcijfers relatief lager zijn: hetgeen hier in de omzet verschijnt als levering van het ene bedrijf aan het andere, wordt elders niet meegeteld wanneer deze twee bedrijven daar tot één concern behoren. De waardevermeerdering zou wellicht de zuiverste maatstaf opleveren, doch de gegevens hieromtrent ontbreken of zijn uiterst onbetrouwbaar, ook al omdat geen eenheid heerst omtrent de benadering van dit begrip. Op een of andere manier zouden bovendien bij vergelijking van de betekenis van deze industrie in ons land met die van de andere landen de buitenlandse belangen meegeteld moeten worden. Kortom, vergelijkingscijfers moeten met de nodige voorzichtigheid worden gehanteerd. De hieronder gegeven cijfers gelden voor 1956.

TABEL 3.

De chemische industrie in de Euromarkt-landen

	Aantal werknemers	Omzet	Export	Integratie
		(in mrd. gld.)		
Nederland	65.000	2,2	1,0	betrekkelijk weinig betrekkelijk weinig
België	60.000	2,0	0,8	
Luxemburg		nauwelijks chemische industrie		
Frankrijk	225.000	9,3	1,3	vrij sterk sterk sterk
Italië	195.000	6,9	0,8	
West-Duitsland	390.000	13,9	3,5	
Totaal Euromarkt	935.000	34,3	7,4	

TABEL 4.

De chemische industrie in de zes landen, die voor aansluiting als volwaardig lid van de vrijhandelszone in aanmerking komen

	Aantal werknemers	Omzet	Export	Integratie
		(in mrd. gld.)		
Ver. Koninkrijk	380.000	16,8	3,1	vrij sterk vrij sterk
Zwitserland	39.000	1,6	1,0	
Zweden	23.000	1,4	0,3	betrekkelijk weinig
Noorwegen	19.000	0,9	0,4	
Denemarken	10.000	0,6	0,1	" "
Oostenrijk	39.000	1,0	0,2	" "
Totaal vrijhandelszone	510.000	22,3	5,1	
Totaal Euromarkt en vrijhandelszone	1.445.000	56,6	12,5	

TABEL 5.

De chemische industrie in de rest van Europa

	Aantal werknemers	Omzet	Export
		(in mrd. gld.)	
Spanje	200.000	2,8(?)	
IJsland, Ierland, Finland, Portugal, Turkije, Joegoslavië en Griekenland		1,6	
U.S.S.R.		31,5	
Oost-Duitsland		7,2	
Polen		3,0	
Tsjechoslowakije, Hongarije, Bulgarije, Roemenië, Albanië		3,5	
		49,6	2,5

TABEL 6.

De chemische industrie in de andere werelddelen

	Aantal werknemers	Omzet	Export
		(in mrd. gld.)	
Verenigde Staten	832.000	92,3	6,0
Canada	53.000	4,3	1,0
Japan		9,5	0,5
Overige landen		12,7	2,5
Wereldtotaal		118,8	10,0
		225	25

Uit nevenstaand cijfermateriaal zou volgen, dat de Nederlandse chemische industrie ongeveer de vijfde plaats in West-Europa en de twaalfde plaats in de wereld inneemt. In grootte zou zij 1 pCt. van de wereldindustrie uitmaken; haar rol in de wereldexport is groter, nl. ca. 4 pCt., omdat zij — met uitzondering van Zwitserland — naar verhouding meer exporteert dan de andere landen.

De Nederlandse chemische industrie is in het algemeen jonger dan die van de landen, die groot zijn op dit gebied. Zij was vóór 1914 betrekkelijk onbelangrijk; een flinke stoot werd gegeven na 1918, voortgekomen uit het verlangen naar eigen verzorging, waarvan het ontbreken in 1914-1918 nijpend werd gevoeld. De crisis in de jaren dertig hield de begonnen ontwikkeling tegen; de grote ontplooiing kwam eerst na 1945. Deze werd vooral bepaald door de verkoopmogelijkheden, ontstaan in de jaren na de oorlog toen de grote behoefte aan chemische producten niet kon worden bevredigd ten gevolge van het in ons land heersend deviezengebrek en van de onderproductie in de wereld; men streefde er naar de knelpunten in de aanvoer te elimineren, vooral wanneer bij groter capaciteit dan nodig voor het eigen land, hiermede deviezen konden worden verkregen.

Deze industrietak is niet alleen jong, zij kan ook niet op grote revolutionaire vindingen wijzen, behalve in de petrochemische sector. De drang tot snelle opbouw vroeg vooral om toepassing van hetgeen elders waardevol was gebleken. Eensdeels ging men over tot verwerking van de grondstoffen uit eigen bodem, zoals kolen, zout, petroleum, turf, aardappelen, anderdeels — en vooral na de laatste oorlog — greep men veelal die producten aan, die weinig diepgaande chemische opbouw verlangden en gerede afzet vonden. Zo ontstond geen organisch geheel. Verscheidene basisproducten worden hier thans vervaardigd en verscheidene eindproducten; verschillende sectoren zijn hier of nauwelijks ontwikkeld of ontbreken geheel.

Hierboven werd, op grond van vergelijkende cijfers over 1956, gestreefd naar een plaatsbepaling van de Nederlandse chemische industrie in het huidige internationale kader. Een andere benaderingswijze — een hachelijke onderneming — bestaat hierin, dat men niet statisch doch in het snel wisselende geheel, dynamisch, tot een bepaling tracht te komen. Zo kan men de industrie, die hier thans staat, qua produktenpakket en omzet vergelijken met de chemische industrie, die kort vóór de laatste oorlog internationaal bestond. Indien twintig jaar geleden de chemische industrie, die men thans hier vindt, reeds aanwezig geweest ware — afgezien van de sindsdien bereikte technische verbeteringen —, zou men een vrij compleet beeld gevonden hebben van de toen internationaal bestaande chemische industrie, terwijl dan ons land gerekend zou zijn tot de chemisch-industrieel hoog ontwikkelde landen.

Vergeleken met twintig jaar geleden zijn er op internationaal vlak verschillende nieuwe sectoren tot ontwikkeling gekomen, terwijl daarnaast de indertijd bestaande sectoren zich ook sterk in hun aantal producten hebben uitgebreid. Veel daarvan is in ons land nog niet ontgonnen; hier en daar staan wij, voor zover ontgonnen, evenwel vooraan en hier en daar zijn wij goede tweede. Al met al geen slechte prestatie als men bedenkt dat ons land, in tegenstelling tot vele andere landen, een veertig jaar geleden nauwelijks over chemische industrie beschikte.

Per ultimo 1957 en 1958 was resp. $2\frac{1}{4}$ en 4 mln. ton draagvermogen opgelegd. In de eerste maanden van 1958 heerste een grote slakte op de open markt, waarin enige verbetering kwam door de crisis in het Midden Oosten en door de vraag naar ruimte voor rekening der Sovfracht voor verscheping van donkere olie uit Zwarte Zeehavens. In de timecharter-sector was de bedrijvigheid in 1958 eveneens gering. In de periode 1947/1957 is het draagvermogen van de wereldtankvloot ruim verdubbeld, zodat het begin 1958 ca. 50 mln. ton bedroeg. Het draagvermogen der in aanbouw resp. in bestelling zijnde tankertonnage wordt geschat op 25 à 26 mln. ton per ultimo 1958. Rekening houdend met de groei van het wereldolieverbruik concludeert schrijver dat het slopen van tankschepen en de annulering van bouwopdrachten een grotere omvang moeten aannemen, wil het ernstig verstoorde evenwicht tussen vraag en aanbod binnen afzienbare tijd worden hersteld.

De tankvrachtenmarkt in 1958

De gang van zaken op de tankvrachtenmarkt was in het afgelopen jaar uitermate teleurstellend. Zowel van de Perzische Golf als van de Caraïbische Zee bewogen de vrachten zich voortdurend beneden de basisvrachten met dieptepunten in april/juli, toen reders, wier schepen niet op termijn bevracht waren, met 60 pCt. beneden de schaalvracht genoeg moesten nemen. Hoe ongunstig de situatie was, blijkt uit de jaargemiddelden der door de London Tanker Brokers Panel voor reischarters vastgestelde vrachten, nl. 53,1 pCt. beneden de schaalvracht van de Perzische Golf en minus 53,6 pCt. van de Caraïbische Zee op sterlingbasis en U.S.M.C. minus 63,1 pCt. en U.S.M.C. minus 67,6 pCt. op dollarbasis. De uit de vaart genomen tonnage steeg dan ook van circa $2\frac{1}{2}$ mln. ton draagvermogen begin 1958 tot circa 4 mln. ton draagvermogen aan het einde van het vorige jaar.

Gedurende de eerste helft van januari bereikten de tankvrachten op de open markt het diepste punt sedert het einde van de oorlog. Het overgrote deel der bevrachtingen van de Perzische Golf in januari kwam op basis van circa

60 pCt. beneden de schaalvracht tot stand. Reders van een in de laadhaven liggend schip moesten zelfs met minus 80 pCt. genoeg nemen! De vraag naar ruimte in de transatlantische sector was te verwaarlozen. Van de Caraïbische Zee werd slechts één tanker voor het vervoer ener lading donkere olie naar Italië tegen 60 pCt. beneden de schaalvracht gesloten. Voor schone lading werd de schaalvracht min $27\frac{1}{2}$ pCt. betaald. In de Amerikaanse kustvaart daalden de vrachten tot het lage peil van 60 pCt. beneden de U.S.M.C. schaalvracht voor drie tot vier achtereenvolgende reizen.

Aanvankelijk nam de bedrijvigheid in februari iets toe. Voor een lading donkere olie naar Spanje werd minus 40 pCt. betaald. De verbetering was echter van korte duur en de vrachten daalden spoedig weder tot minus 50/55 pCt. Voor schone lading werd wederom minus $27\frac{1}{2}$ pCt. betaald, doch in de Amerikaanse kustvaart steeg de vracht, dank zij iets ruimer vraag, tot U.S.M.C. minus 55 pCt. = 49 pCt. beneden de schaalvracht. Maart was, evenals trouwens de drie volgende maanden, uitgesproken stil. Voor

(*vervolg van blz. 89*)

Een opsomming van hetgeen hier thans gefabriceerd wordt, moet noodzakelijkerwijs onvolledig blijven; een volledige opsomming zou een 1.800-tal produkten omvatten, overigens niet eens zo'n indrukwekkend aantal als men bedenkt, dat in totaal waarschijnlijk een 15.000 chemische produkten op industriële schaal vervaardigd worden. Zo worden hier o.a. vervaardigd: zeep-, was- en reinigingsmiddelen; kristalsoda; etherische oliën, essences en synthetische reukstoffen; cosmetica; poetsmiddelen; vloerbedekking; chemische kantoerbehoefden, zoals carbonpapier en stencils; fotografisch materiaal; verfpigmenten; kunstharsen; drukinkten; verven en vernissen; minerale en plantaardige wascomposities; plakmiddelen; textielhulpmiddelen; lijm, gelatine, beenzwart; textielkleurstoffen; farmaceutica; bakkerijhulpstoffen; antioxidanten en conserveringsmiddelen; wegenbouwprodukten; springstoffen en vuurwerk; hulpstoffen voor de metaalnijverheid; kunst-

meststoffen; plantenziektenbestrijdingsmiddelen; rayon; kunststoffen als polyvinylchloride; polyethyleen, nylon, cellulose-acetaat-foliën en viscose-foliën; weekmakers; oplosmiddelen; polyfosfaten; ionenuitwisselaars; actieve kool; per-verbindingen; borax; potas; verschillende zuren als zwavelzuur, salpeterzuur, zoutzuur, fosforzuur, citroenzuur, oxaalzuur, melkzuur, monochloor-azijnzuur, azijnzuur, mierenzuur en verdere vetzuren; vetalcoholen; glycerine; ammoniak; benzolkoolwaterstoffen; carbid; acetyleen; vinylacetaat; natronloog; chloor; soda; waterglas; zwavel.

Het merendeel van de genoemde produkten of produktengroepen wordt — ook naar internationale maatstaf — op grote of vrij grote schaal vervaardigd en helpt met forse bedragen mee om te komen tot de voor ons land zo belangrijke omzetten en exporten. Veel staat er reeds, meer mag verwacht worden.

's-Gravenhage.

Mr. G. A. VAN HAEFTEN.

schone tonnage bestond vrijwel geen belangstelling. In de Amerikaanse kustvaart werd voor buitenlandse tonnage 55 pCt. beneden de U.S.M.C. schaalvracht betaald, terwijl Scandinavische bevrachters er in slaagden de vracht voor het vervoer van donkere olie naar Scandinavië tot minus 65 pCt. te drukken.

De crisis in het Midden Oosten leidde tot groter activiteit. Voor rekening der Military Sea Transport Service werd een aantal tankers bevracht, terwijl Shell Tankers voor het eerst seder meer dan een jaar enkele schepen bevrachtte. Ofschoon verscheidene opgelegde tankers in de vaart werden gebracht, kon de vracht voor donkere olie van de belangrijkste verschepingscentra tot minus 35 pCt. stijgen. De vraag naar ruimte voor rekening der Sovfracht voor het vervoer van donkere olie van de Zwarte Zee droeg mede tot de iets betere stemming bij. Ook in de schone sector werden, voornamelijk voor rekening der M.S.T.S., verschillende tankers bevracht.

Aanvankelijk werd ook in augustus voor supertankers van de Perzische Golf naar het Verenigd Koninkrijk/Continent met opties nog de schaalvracht minus 42½ pCt. betaald, maar voor september-verscheping liep de vracht tot minus 55/58 terug. In de transatlantische sector was de bedrijvigheid gering, terwijl in de Amerikaanse kustvaart ruimte op basis der U.S.M.C. schaalvracht minus 45/50 werd gesloten.

In september ondergingen de vrachten voor donkere olie geen wijziging van betekenis. Voor schone olie werd aanvankelijk minus 20 pCt. betaald, maar tegen het einde der maand werd voor oktober-verscheping door reders met 20 à 30 pCt. beneden de schaalvracht genoeg genomen. In oktober domineerde de vraag naar ruimte van de Zwarte Zee. Voor oktober/november-verscheping werden verscheidene tankers naar het Continent/Scandinavië tegen minus 30 pCt. voor donkere en minus 20/25 pCt. voor schone olie bevracht, terwijl tevens ruimte naar Argentinië op grond van het door de Sowjet-Unie met dit land gesloten leveringscontract werd gesloten. In de Amerikaanse kustvaart accepteerden reders, voor niet-Amerikaanse tonnage, de U.S.M.C. schaalvracht, minus 60 pCt.

In de beide laatste maanden onderging de markt geen wijziging. Alleen in de Amerikaanse kustvaart steeg de vracht voor prompt beschikbare tonnage tot U.S.M.C. minus 35 pCt.

De bedrijvigheid in de timecharter-sector was in het afgelopen jaar eveneens gering. In Londen waren het praktisch alleen de Regent Oil en Esso, die enkele schepen bevrachtten. Eerstgenoemde maatschappij sloot een Noorse tanker van 15.000 ton, oplevering januari 1959, voor 5 jaren schone of donkere olie, tegen 22/- met optie verdere twee jaren tegen 25/- per ton draagvermogen per maand en continueerde een reeds lopend charter van een 17.000 tonner van begin 1961 af voor vijf jaren tegen 20/- per ton draagvermogen per maand. Esso Petroleum bevrachtte een in aanbouw zijnde Noorse supertanker van 47.000 ton, oplevering 1960, voor zeven jaren tegen 19/3 voor de eerste 3½ en 17/3 voor de resterende 3½ jaren.

Het betrekkelijk geringe aantal bevrachtingen voor achtereenvolgende reizen gold vrijwel uitsluitend onafhankelijke bevrachters. De vrachten bewogen zich praktisch op hetzelfde niveau als die, welke voor reischarters werden betaald. Voor achttien maanden reizen bedroeg de vracht ongeveer 45 pCt. beneden de schaalvracht.

Tenzij zich geheel onvoorziene gebeurtenissen voordoen, moet voorshands met een voortduren der huidige ongunstige situatie gerekend worden. Weliswaar is de uit de vaart genomen tonnage die in juni jl. tot circa 5,6 mln. ton draagvermogen was gestegen, in de volgende maanden teruggelopen maar de laatste weken valt wederom een stijging waar te nemen. Op 29 december waren 273 tankers met een draagvermogen van 4.075.769 ton opgelegd en op 19 januari jl. 283 tankers met een draagvermogen van 4.217.124 ton, zulks ondanks het toenemend aantal tankers, dat voor graanvervoer wordt bevracht. Het zijn vooral de supertankers, die door het accepteren van lage vrachten voor de legitieme vrachtvaart niet te onderschatten concurrenten zijn.

Het draagvermogen der wereldtankvloot is gedurende het tijdvak 1947/1957 meer dan verdubbeld en steeg van 23,4 mln. ton tot circa 50 mln. ton in het begin van het afgelopen jaar. Bovendien moet bij de beoordeling der potentiële vervoerscapaciteit rekening worden gehouden met de aanzienlijk grotere snelheid en pompcapaciteit van de moderne tanker.

Zelfs het wereldverbruik van petroleum, dat de laatste tijd wederom toeneemt, zal op korte termijn geen tastbare verbetering brengen. In het jaarverslag over 1957 der Koninklijke Olie werd terecht gesteld, dat zelfs bij een te verwachten stijging van het gebruik het surplus aan tonnage nog geruime tijd zal voortduren. Voor het zojuist aangevangen jaar zijn de vooruitzichten voor de tankvaart, d.w.z. voor die rederijen, welker schepen voor emplooi op de open markt zijn aangewezen, dan ook weinig beemoedigend.

Juiste gegevens over geannuleerde bouwcontracten zijn niet bekend, maar aangenomen wordt, dat annuleringen en nieuwe bouwopdrachten, voornamelijk bij Japanse werven geplaatst, elkander vrijwel in evenwicht houden. De in Londen gevestigde firma John I. Jacobs & Co. Ltd. schat de eind vorig jaar in aanbouw, resp. bestelling zijnde tankertonnage op 25 à 26 mln. ton draagvermogen. Hiervan zijn volgens Ir. L. Schepers, directeur der Koninklijke Nederlandse Petroleum Mij., circa 7½ mln. onbevracht!

Weliswaar neemt het aanbod van oudere schepen voor sloop toe — volgens het Institut für Schiffahrtsforschung te Bremen bedroeg het maandelijks gemiddelde voor vrachten tankschepen tezamen in 1957 circa 51.000 brt. en verleden jaar circa 105.000 brt. —, maar het is duidelijk dat het slooptempo nog aanzienlijk moet worden versneld en bovendien annulering van speculatieve bouwopdrachten op groter schaal dan tot dusver geschiedde noodzakelijk is, wil het ernstig verstoorde evenwicht tussen vraag en aanbod binnen afzienbare tijd worden hersteld.

Rotterdam.

C. VERMEY.

Blijf bij — Lees „E.-S.B.”!

Surinaamse kanttekeningen

(Vierde kwartaal 1958)

Zoals reeds in vorige Kanttekeningen werd betoogd, is in 1958 de recessie aan Suriname niet voorbij gegaan, hetgeen duidelijk tot uiting kwam in de bauxietexport, nog steeds de kurk waarop Suriname economisch drijft. Deze liep volgens de voorlopige cijfers terug van 3,4 mln. ton in 1957 tot 2,9 mln. ton in 1958. De bedrijvigheid liep in vrijwel alle sectoren terug, hetgeen o.a. tot uiting kwam in een vervroegde en scherpe uitverkoopperiode bij de detailhandel, juist tijdens de St. Nicolaas- en Kerstaankopen. Gezien de verwachte stijging der bauxietverscheppingen in 1959, en ook de versnelde uitvoering der welvaartsplannen in dat jaar, overheerste bij de jaarwisseling een optimistische stemming.

In tegenstelling tot de voorafgaande jaren werden alle Begrotingen voor 1959 vóór het begin van dat jaar afgehandeld. Uit deze Begrotingen, in het bijzonder uit die van Economische Zaken, ademt de reeds bij het Regeringsprogramma tot uitdrukking gekomen actieve economische politiek op liberale basis. Aangekondigd werd, dat de uit 1947 stammende deviezenmaatregelen sterk vereenvoudigd zullen worden. Inmiddels werd reeds de officiële vaststelling van een eerste valuta, de Canadese dollar, opgeheven. De handel daarin is echter beperkt, en de koersvorming volgt die van New York. De Regering staat in het bijzonder een actieve handelspolitiek voor met de omgevende landen. Ruiltransacties (rijst tegen cement, etc.) van enkele handelaren met Venezuela werden krachtig gesteund. Toen een der belangrijkste triplex-afnemers, Cuba, belemmerende bepalingen maakte, werden in Koninkrijksverband besprekingen en eventuele maatregelen voorbereid. De inmiddels op Cuba plaatsgevonden hebbende regimewijziging heeft verder contact voorlopig verhinderd.

Nu de schoenervaart op Brazilië weer is toegelaten, zij het onder scherpere controle, herstelt deze zich langzaam. Van oppositiezijde klaagt men echter, dat deze schoenervaart de toenemende smokkel in verdovende middelen zal begunstigen, zowel wat betreft de import in Suriname zelf, als de illegale doorvoer naar Nederland. Inmiddels werd bij een grote razzia een der vermoedelijke hoofddaders door de politie gegrepen.

In een voor Kerstmis gehouden interview deelde de Minister van Economische Zaken o.a. mede, dat de invoer succesievelijk geheel vrijgegeven zal worden. Voor importen tegen documenten of 'accreditieven' zijn reeds geen vergunningen meer nodig en van het beperkte aantal gecontingenteerde artikelen werden intussen kinderschoenen en heren- en jongensbovenkleding geheel en sigaretten vrijwel vrijgegeven. Een sanering van de importhandel van overheidswegen acht hij ongewenst. De handel dient zichzelf te saneren. De bestaande Kamer van Koophandel en Fabrieken acht hij evenals zijn voorganger verouderd. Binnenkort kan een nieuwe Ontwerp-Landsverordening in dezen verwacht worden. Zodra de K.v.K. weer een representatief orgaan van het bedrijfsleven is, dient deze het contactorgaan bij uitstek te zijn tussen de Overheid en het bedrijfsleven. Zij moet dan ook zeker een deel van het werk verrichten, dat thans door enkele particuliere organisaties noodgedwongen wordt gedaan.

Tussen de Regering en de Suralco is een nadere overeenkomst gesloten inzake de bouw van de stuwdam bij Brokopondo. Een gedeelte van de weg daarheen is thans reeds gereed en deze zal in 1959 gereedkomen evenals de voorbereidende technische werken bij de dam. In 1960 wordt begonnen met de dambouw zelve. Inzake de vrijdom van rechten voor de Suralco werden de formaliteiten vereenvoudigd.

Ter financiering van het tekort op de Buitengewone Begroting werd een 4½ pCt. lening uitgeschreven en geheel voltekend ten bedrage van Sf. 500.000. De totale schuldenlast van Suriname is daarmee thans Sf. 2,1 mln.

Het tienjarenplan.

De Begroting voor 1959 werd ditmaal tijdig opgesteld, en wel zo, dat deze vóór het begin van het jaar tezamen met de Landsbegroting door de Staten kon worden behandeld, nadat tijdig tevoren een Vuistbegroting aan de Nederlandse Regering was voorgelegd en het principiële fiat daarop was verkregen. Mede in verband met het naderende begin van de uitvoering van het Brokopondoplan werd ter vermindering van eventuele knelpunten het zwaartepunt van het Tienjarenplan naar voren verschoven. De Begroting voor 1959 wijst een totaal aan van Sf. 18 mln. Deze, op realisatiebasis opgestelde, Begroting is evenals het gehele Tienjarenplan een intentie. Het moet namelijk niet als vaststaand worden geacht, dat reeds in 1959 het apparaat dermate zal kunnen worden uitgebouwd, dat de gevoteerde Sf. 18 mln. inderdaad in 1959 zullen kunnen worden besteed.

Teneinde een inzicht te verkrijgen in de voortschrijding van het Tienjarenplan is het goed, in afwachting van nader te publiceren cijfers, een vergelijking te maken tussen de oorspronkelijke Begroting (herziening oktober 1954) enerzijds, en het Verslag over 1954/56 en het totaal der Begrotingen 1957-59 anderzijds. Daar wij in feite kunnen aannemen, dat na het werkjaar 1959 in totaal 5½ van de 10 planjaren zijn verstreken (1954 als half jaar rekenende), kunnen wij de volgende vergelijkende cijfers opstellen (in Sf. mln.):

Sectorgroep	Begroting 1954	55 pCt. van begroting 1954	Realisatie 1954-1959	Vershil (+ of -)
Direct productief ..	48,7	26,9	19,9	-7,0
Arb. voorzieningen ..	4,0	2,2	0,1	-2,1
Indir. productief ...	39,0	21,4	25,3	+3,9
Sociale sector	32,3	17,7	20,2	+2,5
Beheer en Diversen ..	3,0	1,6	3,6	+2,0
Totaal	127,0	69,8	69,1	-0,7

Hier zien wij een zekere afglijding van de produktieve naar de minder- en niet-produktieve sectoren, hetgeen voor de economist, die in de eerste plaats geïnteresseerd is in de verbreding van de economische basis zeker betreurd zal worden. Hierbij moet echter opgemerkt worden, dat men er ondanks vele pogingen niet in geslaagd is, additionele economische mogelijkheden te vinden anders dan de buiten het Tienjarenplan gelaten projecten Wageningen en Brokopondo. Slechts in de uitbreiding van het agrarische areaal

kon in de produktieve sector resultaat bereikt en verwacht worden.

De sector Arbeidsvoorzieningen verdween vrijwel geheel uit het beeld. Politieke weerstanden tegen immigratie-objekten hadden hierop hun invloed. Bij de Indirect produktieve sector is de uitbreiding van het wegennet de meest in het oog lopende post. Daar deze uitbreiding een eerste voorwaarde is voor de uitbreiding van het agrarisch areaal en ook de Oost-Westverbinding hierin is begrepen, kan op den duur zeker van een hoge mate van acceleratie der produktiviteit als direct gevolg hiervan worden gesproken.

Bij de Industriële sector (direct produktief) vond het hotelproject tijdens de Statenbehandeling enige weerstand. Velen, ook buiten de Staten, zijn van mening, dat een dergelijk kostbaar toeristenhotel te Paramaribo in de eerste jaren zeker met verlies zal werken, temeer, daar sedert de oorspronkelijke planopstelling een nieuw hotel door particulieren werd gebouwd en dat aan de gestelde, eenvoudige, eisen voldoet. Momenteel kan de hotelaccommodatie te Paramaribo als voldoende worden beschouwd en zou een op het Tienjarenplan steunend hotel uitsluitend een concurrent van het particuliere kapitaal worden.

In de Agrarische sector wijkt het werkplan 1959 op verscheidene punten af van het in de Begroting 1958 opgenomen meerjarig werkschema. Dit betreft in hoofdzaak projecten ten zuiden en ten westen van Paramaribo. Bij nadere beschouwing blijken de geografische verschuivingen slechts gering te zijn, zoals de uitbreiding van het Tout-Lui-Faut project ten koste van de openlegging Petersburg, en het creëren van het Santo-Boma project in plaats van de sanering van het Magentagebied. Voor de geïnteresseerde buitenstaander ware het gewenst dat de toelichting op de toekomstige Begrotingen in dezen iets uitgebreider worden opgesteld.

Bij de Bosontsluiting doet zich een belangrijke technologische evolutie voor. Het is namelijk gebleken, dat de aanleg van ontsluitingskanalen door middel van graafmachines kostbaarder en tijdrovender is dan door middel van explosies met springstofladingen. Door het toepassen van deze laatste methode vervallen thans de aanschaffingen van graafmachines in 1959 en verdere planjaren. De Dienst Landsbosbeheer publiceert regelmatig uitgebreide verslagen.

Welvaartsplanning.

De nota van Toelichting van bovengenoemde Begroting besluit met een belangrijke zinsnede: „Daar nu in het begin van 1959 over een vierjarige ervaring met de uitvoering van het Plan zal worden beschikt, wordt het tijdstip gekomen geacht om het intentieplan op de helling te zetten en aan de hand van de sedert opgedane ervaring en de inmiddels verkregen vollediger en exacter basis-gegevens over te gaan tot een herziening van het plan op alle punten, waarop dit nodig blijkt” (blz. 11). Dit betekent dus niet anders, dan dat het in de jaren 1949-54 opgestelde en thans in uitvoering zijnde tienjarige welvaartsplan zo nodig geheel wordt gewijzigd. En aangezien geen enkele indicatie wordt gedaan, in welke richting die wijzigingen zouden plaatsvinden, en de uitvoering van het bestaande plan normaal doorgaat, zou een spoedige nadere publikatie in dezen wel gewenst zijn. De vraag doet zich voor, of er feitelijke of theoretische redenen zijn, die dit op-de-helling-zetten rechtvaardigen. In afwachting van een nadere publikatie over eventuele feitelijke redenen door het Planbureau willen wij hier volstaan met een summier ingaan op de in de

laatste jaren doorbrekende nieuwe inzichten inzake welvaartsplanning voor onderontwikkelde gebieden.

De basis voor deze planning is de wens naar sociaal-economische gelijkheid van alle volkeren en in het bijzonder door de vele publikaties van Keynes ontwikkelde zich gedurende en na de laatste wereldoorlog een vrijwel uniforme gedachtengang voor deze planning, welke door de internationale instituten als algemeen geldend werd aanvaard. In het midden van de vijftiger jaren trad een reactie op, mede ten gevolge van het feit, dat vele met enthousiasme aangepakte welvaartsplannen bleken te mislukken. Sinds Eugene R. Black in 1956 de woorden „... a fresh approach is now required”¹⁾ neerschreef zagen wij een groeiende stroom van literatuur verschijnen, die ernstige kritiek deed horen tegen de tot dan algemeen aanvaarde principes²⁾. En in tegenstelling tot de geheel in het Westen ontstane post-Keynesiaanse gedachtensfeer inzake welvaartsplanning voor onderontwikkelde gebieden, groeide de kritiek vooral in de kringen van hen, die dagelijks midden in de problemen van die, onderling zeer verschillende, gebieden leven en werken. Bijzonder duidelijk is dit onderscheid in gedachtengang merkbaar in de kritiek van W. Brand op de publikaties van P. T. Bauer en B. S. Yamey³⁾, waarin hij blijkt geeft dermate vastgeroest te zijn in neokatheder-socialistische leerstellingen, dat hij meent, dat het constateren van een „liberale getuigenis” voldoende is om de thans doorbrekende gedachtengang te kunnen verwerpen.

De berekening van een nationaal inkomen is wel de belangrijkste basis voor de bepaling van het sociaal-economische niveau van een bepaald gebied. Ook het onderscheid tussen ontwikkelde, minder ontwikkelde en onderontwikkelde gebieden wordt op basis van het nationaal inkomen vastgesteld. Voor deze berekening is in de loop van de jaren een standaardformule opgesteld, welke door de instituten der Verenigde Naties wordt gebruikt, en waarvan de diverse nationale formules slechts weinig afwijken. De vraag dringt zich thans op, of deze formule wel juist is. Bauer en Yamey richten hun kritiek o.a. op de waarde-bepaling van de dienstverleningen, welke in het nationaal inkomen tot uitdrukking komen⁴⁾. Interfamiliale dienstverleningen worden namelijk buiten de berekening gehouden. Voor de Westelijke wereld kan dit misschien juist zijn, voor de meeste onderontwikkelde gebieden echter niet.

Dit is o.a. op Suriname van toepassing. In de „Grondslagen van een Tienjarenplan voor Suriname”⁵⁾ wordt gesproken van een geringe arbeidsproductiviteit als gevolg van verkapte werkloosheid, en hiermede is in het gehele Tienjarenplan rekening gehouden. Diverse feiten wijzen er echter op, dat deze, geheel door een Westerse bril bekeken, verkapte werkloosheid veel geringer is dan men binnen het raam van de standaardformule aanneemt. Vooral bij het Hindostaanse volksdeel speelt de interfamiliale dienstverlening een grote rol, hetgeen tussen de plant- en oogsttijd o.a. tot uiting komt in de bouwactiviteit. Deze

¹⁾ „The challenge of the underdeveloped lands”, Virginia Quarterly Review, Vol. 32, blz. 1.

²⁾ Zie hiervoor o.a. P. T. Bauer: *Economic Analysis and Policy in Underdeveloped Countries*, Durham, N.C., 1957; P. T. Bauer and B. S. Yamey: *The Economics of Underdeveloped Countries*, Cambridge and London 1957; G. Myrdal: *Rich lands and Poor*, New York 1957; H. Myint: *The „Classical Theory” of International Trade and the Underdeveloped Countries*, in *The Economic Journal* London 1958, blz. 317.

³⁾ In „*The Economist*” 1958, blz. 486.

⁴⁾ Op. cit., blz. 19.

⁵⁾ Paramaribo, 1952.

ongeconroleerde en niet-berekende bouwactiviteit speelt bij de kapitaalvorming in Suriname een grote rol. Wanneer men nieuw-ontsloten districten met intervallen van vijf twee jaar bezoekt, ziet men duidelijk, dat binnen dat tijdsverloop het kleine optrekkje op een ontginning heeft plaatsgemaakt voor een boerderijtje, dat daarna weer plaatsmaakt voor een vrij groot familiehuus, dat een naar verhouding belangrijke investering vertegenwoordigt.

Deze investering blijkt ook uit de import van de niet lokaal verkrijgbare materialen voor de bouw. Deze steeg met sprongen:

<i>Invoer</i> (in 1.000 kg)		
	1949	1957
Golfplaten	268	1.362
Cement	6.273	24.939

Zelfs wanneer wij rekening houden met de invoerstijging ten gevolge van de bouwactiviteiten, die direct in verband staan met de planactiviteiten, en die ook binnen het Tienjarenplan berekend worden, blijft nog een belangrijke meer-import ten behoeve van de ongeconroleerde bouwnijverheid over. Wanneer de in de vorm van interfamiliale dienstverlening plaatsgevonden hebbende onzichtbare verloning volgens de geldende loonstandaard zou worden berekend komen wij zeker tot een additioneel arbeidsinkomen van Sf. 3 mln. per jaar, hetgeen meer dan 10 pCt. uitmaakt van het totale nijverheidsinkomen.

Het hierbovenstaande is slechts bedoeld als illustratie van één der statistisch benaderde sectoren van het nationaal inkomen. Afgezien van de vraag, of een verhoging van het nationaal inkomen, zoals wij dit thans aanvaarden, wel het leidende richtsnoer is voor ontwikkelingsplannen voor onderontwikkelde gebieden, kunnen wij aan de hand van bovenaangehaald voorbeeld reeds de voorlopige conclusie trekken, dat bij een op-de-helling-zetten van de welvaartsplanning voor Suriname méér zal moeten worden gezien dan alleen de feitelijke verworvenheden in de diverse sectorgroepen.

Financiën.

De verkorte balans per 30 december 1958 van de Centrale Bank zag er als volgt uit (in Sf. 1.000):

Debet		Credit	
Goud, deviezenrekeningen	28.628	Bankbiljetten	16.730
Diverse saldi	284	Rek.-cour. saldi	4.527
Effecten en hypotheek	40	Deviezenrekeningen	183
Gebouwen	288	Kapitaal	3.000
Sluitrekeningen	259	Reserves	3.050
		Sluitrekeningen	2.009
Totaal	29.499		29.499

De creditstijging in de rekening-courantsaldi in het midden van het jaar blijkt dus te niet te zijn gegaan, terwijl de bankbiljetten in omloop een yerdere langzame stijging te zien geven. Het totaal der deviezensaldi daalde sedert

1 juli 1958 met Sf. ½ mln. Een Amerikaanse groep vroeg vergunning aan tot het vestigen van een bankierskantoor te Paramaribo.

De Surinaamse Begroting voor 1959 vertoont een tekort van Sf. 6 mln., mede ten gevolge van de vergrote inspanningen t.b.v. het Tienjarenplan.

Begrotingsvergelijking 1957-'59

(in Sf. mln.)

	1957	1958	1959
Ontvangsten gewone dienst	45,8	46,0	46,6
Uitgaven gewone dienst	38,2	41,1	44,3
Overschot gewone dienst	7,6	4,9	2,3
Ontvangsten buitengewone dienst	16,5	15,6	17,3
Uitgaven buitengewone dienst	25,4	22,7	25,6
Tekort totale dienst	1,3	2,2	6,0

De Overheid hoopt dit tekort te dekken door naast de reeds gemelde binnenlandse lening een buitenlandse lening van Sf. 4 mln. aan te gaan en enkele belastingen te verhogen. Teneinde een juist beleid te kunnen voeren in de nabije toekomst heeft de Overheid de Nederlandse hoogleraren P. Liefstinck en C. Goedhart uitgenodigd, haar van advies te dienen.

Handel en scheepvaart.

De recessie kwam tot uiting in de invoercijfers over de eerste drie kwartalen. Deze liep nl. terug, vergeleken bij verleden jaar, van Sf. 20,7 tot 17,8 mln. De voornaamste teruggang vond plaats in investeringsgoederen, melkprodukten en cocosolie (cijfers A.B.S.). Zoals vanzelf spreekt leed ook de scheepvaart onder deze teruggang. Het aantal binnengelopen schepen daalde met 10 pCt. en de tonnage over de eerste drie kwartalen was 2,1 mln. BRT tegen 2,5 verleden jaar. Voor 1959 wordt evenwel een toename in het scheepvaartverkeer verwacht. De K.N.S.M. verhoogde het aantal afvaarten, terwijl de French Line sedert oktober Paramaribo in haar transatlantische dienst opnam met één afvaart per maand. De Grimaldi Lijn kondigde hetzelfde aan met ingang van mei 1959.

Stichting Machinale Landbouw.

Volgens lokale persberichten zal omstreeks midden 1959 in Nederland worden beslist, of met de ontginning van een tweede polder een aanvang kan worden gemaakt. Uit rendabiliteitsoverwegingen ware deze uitbreiding zeer toe te juichen. Temeer, daar ten gevolge van de terreingesteldheid de ontginning van deze polder waarschijnlijk aanmerkelijk minder kosten zal vergen dan de eerste. Ook de reeds opgedane ervaring en de technologische ontwikkeling (o.a. het schieten der trenzen) zal merkelyk van invloed zijn.

De Lareco, dochter van de Ned. Heidemij. verwacht in 1959 uitbreiding van haar werkzaamheden.

Paramaribo.

G.C. A. MULDER, B.Sc., Ps. D.

(Advertentie)

Kabels met papier- en met plasticisolatie voor hoogspanning, laagspanning en telecommunicatie. Kabelgarnituren, koperdraad en koperkabel, staaldraad en bandstaal

N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEKEN • DELFT

De rentepolitiek der spaarbanken

Drs. P. de Ridders te Rotterdam schrijft ons:

In „E.-S.B.” van 17 december 1958 schreef Dr. G. Dommissie over „De rentepolitiek der spaarbanken” op een duidelijke en prettig leesbare wijze, die echter ook stimuleert tot het maken van tegenopmerkingen. Het merkwaardige is echter, en deze mening ondervond steun in een gesprek met een spaarbankdeskundige, dat het gevaar zeer groot is, principiële verschillen te creëren, waar door de schrijver slechts graduele bedoeld zullen zijn en dat de schrijver van het artikel „aangevallen” wordt op stellingen, die hij niet als zodanig heeft gesteld.

Nochtans wil ik trachten bij het artikel enige aantekeningen te plaatsen, deels van kritische aard. De nogal theoretisch gestelde, algemene strekking van het betoog hield het advies in ook in de sector van de spaarbanken zich te bedienen van het vervangingswaardeprincipe, waardoor de spaarbanken soepeler met de algemene marktrente mee zouden kunnen reageren. Het geval doet zich echter voor, dat de spaarbanken wel degelijk een dynamische rentepolitiek trachten te voeren (zij moeten wel), maar toch bewust niet in een mate, die gevaarlijk kan zijn met betrekking tot de sterk toegenomen renteverplichtingen, waartegenover maar kleine reële opbrengsten van effecten blijven staan.

De verduidelijking van de functie van de spaarbanken is n.m.m. maar gedeeltelijk geslaagd door de vergelijking met de collecterende goederenhandel. Zulk een vergelijking roept immers ook weer moeilijkheden op. Men moet zich n.l. goed bewust blijven van het feit, dat het goed van hand tot hand gaat, totdat de uiteindelijke consument bereikt is en dat de spaarder slechts tijdelijk afstand doet van zijn beschikkingsmacht, geïncorporeerd in de spaarduitjes. De spaarbanken zijn er niet primair als tussenstation en bron voor de kapitaalmarkt, maar zij hebben een einddoel in zichzelf. Een vraagteken zou gesteld kunnen worden bij de stelling, dat de opkopers in de collecterende handel primair zien naar de inkoopprijs. Met evenveel zorg zal hij trachten een zo hoog mogelijke opbrengst te behalen en deze opbrengstprijs zal ook richtinggevend zijn voor zijn opkoopprijs.

Een andere opmerking geldt het begrip uitschakeling. Wanneer de huidige prijsverhoudingen op de geldmarkt zodanig zijn, dat de condities van de spaarbanken niet aantrekkelijk genoeg zijn, dan brengt men zijn geld elders (aangenomen dat de bedragen voldoende groot zijn). Dit is dan echter een tijdelijke uitwijkmaatregel, slechts mogelijk voor bepaalde grote spaarders, die de algemene structuur van de markt niet aantast. Uitschakelingstendens is de blijvende neiging de bedrijfskolom een ander beeld te geven en is niet in de eerste plaats een gevolg van een onjuiste prijspolitiek.

Hiermede houdt verband het toetreden van zgn. outsiders. Zij nemen een nieuwe functie ter hand wegens de relatief hoge beloning. Dit is n.m.m. een gewone zaak, die weliswaar onder verschillende omstandigheden kan plaatsvinden (gedacht wordt bijv. aan een te vergaande branchevervaging), maar niet uitsluitend het gevolg behoort te zijn van een onjuiste prijspolitiek. Bij het vergelijken van de verschillende opbrengsten (6 pCt. op de kapitaalmarkt en 2,5 à 3 voor de spaarbanken, zoals schr. bijv. doet), moet men er zeker van zijn dat de condities ook vergelijkbaar zijn.

Gaarne zeg ik Drs. P. de Ridders dank voor de door hem gemaakte opmerkingen. Dit biedt mij de gelegenheid op een enkel punt wat dieper in te gaan. Wanneer wordt gesteld, dat de spaarbanken wel degelijk een dynamische rentepolitiek trachten te voeren, dan acht ik dit een nobel streven, doch zou op dit punt de feiten voor zichzelf willen laten spreken. Van een in betekende mate volgen van de markt is naar mijn mening geen sprake geweest. Indien voorts wordt gesteld, dat een verdergaande aanpassing van de rente gevaren inhoudt, dan kan daar tegenover worden opgemerkt, dat het *niet* volgen van de markt eveneens grote risico's meebrengt. In dit verband zou ik erop willen wijzen, dat de continuïteit van het inleggerstegoed als gevolg van de spaarderssubstitutie, welke een belegging op lange termijn mogelijk maakt, slechts is gewaarborgd indien en voor zover de spaarvoorwaarden in overeenstemming zijn met de geldende marktcondities. Zodra dit niet meer het geval is wordt de continuïteit doorbroken en dreigt de liquiditeitspositie te worden aangetast. Dit gevaar is naar mijn mening eveneens zeer reëel te achten.

Aerdenhout.

Dr. G. DOMMISSE.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Het tegoed van de Schatkist bij De Nederlandsche Bank is in de week eindigend 25 januari met f. 275 mln. afgenomen; dit bedrag is vrijwel gelijk aan de toeneming van het saldo van de banken. De oorzaak van dit stuivertje wisselen moet in belangrijke mate worden gezocht in de driemaandelijke betaling van de Staat aan de gemeenten. Het bedrag van deze uitkering is kennelijk grotendeels „in de markt” gekomen. Dit behoeft niet altijd het geval te zijn, bijv. als de gemeenten op de betaling vooruitlopen door — al dan niet via de Bank voor Nederlandsche Gemeenten, een voorschot op te nemen bij de Staat of bij De Nederlandsche Bank.

Behalve de kwartaalsuitkering heeft de opvallend grote stijging van de goud- en deviezenreserves (f. 82 mln.) de ruimte op de geldmarkt doen toenemen, zodat de ultimo zonder merkbare spanningen is verlopen. Voor de schatkistbiljetten die bij de Agent over-de-toonbank kunnen worden afgenomen, blijft dan ook grote belangstelling bestaan.

De kapitaalmarkt.

Dat het de Amerikaanse Regering ernst is met de inflatiebestrijding blijkt wel hieruit dat een amendement is ingediend op de Employment Act 1946, krachtens hetwelk als doelstelling van de Amerikaanse economische politiek mede zou worden opgenomen: „reasonable price stability”. Ook is er een speciale Kabinetscommissie voor de prijsstabilisatie benoemd. Ondertussen heeft zich in het Amerikaanse koerspeil in het midden van de verslagweek een flinke reactie voorgedaan, die in het verdere verloop evenwel weer grotendeels is ingehaald. Als één der oorzaken van de reactie kan gewezen worden op de ontslagen van personeel in het General Motors-concern. Ook vertonen de jaarcijfers over 1958 bij menige onderneming toch beslist geen opwekkend beeld, waartegenover dan weer voorstellingen van record-winsten voor het lopende jaar kunnen

worden gesteld. Ook de ramingen inzake de belasting-opbrengsten voor het 1 juli a.s. aanbrekende fiscale jaar zijn gebaseerd op zeer hoge bedrijfswinsten.

In Amsterdam is het koersverloop van de aandelen Koninklijke aan tegengesteld gerichte invloeden onderworpen geweest. Enerzijds was er het gerucht dat ook deze aandelen op de Duitse beurzen zouden worden geïntroduceerd; anderzijds kon worden geconstateerd dat de Standard Oil of New Jersey \$ 90 mln. heeft gereserveerd in verband met de belastingverhoging in Venezuela, in welk land ook Koninklijke zeer actief is. Omtrent aandelen Philips werd bekend dat zeven Amerikaanse beleggingsfondsen in het vierde kwartaal 1958 nominaal f. 7 mln. van dit aandeel aan hun portefeuilles hadden toegevoegd. De januari-maand heeft enkele forse koersstijgingen en grote omzettingen te zien gegeven. De stijging bedroeg voor Unilever ruim 50 punten, voor A.K.U. 37, voor Nederlandse Kabel-fabrieken en Van Gelder resp. 38 en 30 punten. De aandelenomzettingen waren in januari 1959 bijna f. 100 mln. nominaal, d.i. driemaal zoveel als in januari 1958. De obligatie-omzettingen bedroegen resp. f. 91 mln. en f. 51 mln.

Van de emissiemarkt is o.a. een 2½ pCt. premielening à 99 pCt., groot f. 20 mln., ten laste van de provincie Zuid-Holland te melden. Het rentepercentage is gebaseerd op 4¼ pCt. en kon dus, dank zij het loterijkarakter, in overeenstemming met de rentegammavoorschriften worden gebracht. In de eerste vijf jaar zal elk kwartaal een prijs van f. 100.000 worden verloot. Scholten's Aardappelmeelfabrieken zal effectief ruim f. 3 mln. aandelen en bijna f. 2 mln. 4¾ pCt. converteerbare obligaties plaatsen. De Koninklijke Nederlandsche Stoomboot Maatschappij heeft het dividend verlaagd en tegelijk een claimemissie van aandelen aangekondigd.

De nieuwe staatslening doet een agio van ca. ½ pCt. boven de inschrijvingskoers, zodat het succes van de lening als reëel kan worden beschouwd. Blijkens het ontwerp Leningwet 1959, dezer dagen bij de Tweede Kamer ingediend, wil Minister Zijlstra opnieuw in staat worden gesteld f. 1½ mrd. aan (langlopende) leningen te plaatsen, nu het krachtens de Leningwet 1955 toegestane bedrag op f. 87 mln. na is uitgeput. Zolang deze wet niet van kracht is geworden zal de Staat dus niet op grote schaal nieuwe (onderhandse of openbare) leningen kunnen plaatsen.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	2 jan. 1959	23 jan. 1959	30 jan. 1959
Algemeen		255	265	264
Internat. concerns		375	386	383
Industrie		174	186	186
Scheepvaart		151	155	155
Banken		138	149	150
Indon. aand.		103	115	114
Aandelen				
Kon. Petroleum	f. 183,20	f. 185,25	f. 182,70	
Unilever	452	477¼	465½	
Philips	493%	490½	498%	
A.K.U.	262	286½	283%	
Kon. N. Hoogovens	341	352	344	
Van Gelder Zn.	193	220½	220¼	
H.A.L.	158½	166%	167%	
Amsterd. Bank	253½	273	265	
H.V.A.	131½	147%	147%	
Staatsfondsen				
2½ pCt. N.W.S.		59¾	60%	60%
3½ pCt. 1947		90½	92½	91¾/32
3¼ pCt. 1955 I		87½	88%	89½
3 pCt. Grootboek 1946		88½	88%	89%
3 pCt. Dollarlening		90¼	92%	92½

Diverse obligaties	2 jan. 1959	23 jan. 1959	30 jan. 1959
3½ pCt. Gem. Rotterdam 1937 VI	90½	93	91
3¼ pCt. Bk.v.Ned.Gem.1954 II/III	81%	85½	85%
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	89	91	91¾
3½ pCt. Philips 1948	95	96¼	95¾
3¼ pCt. Westl. Hyp. Bank	83½	84½	84½
6 pCt. Nat. Woningb.len. 1957	110	111½	112%
New York			
Aandelenkoersgemiddelde			
Dow Jones Industrials	588	596	594

M. P. GANS.

RECENTE PUBLIKATIES

Broekman's Commissiebank voor Incourante Fondsen N.V.:
Gids voor incurante fondsen 1959. Amsterdam 1959,
31 dubbele bladzijden, f 3.

Deze gids, die in het bijzonder van belang is voor de aangifte voor de Vermogens- en Inkomstenbelasting, bevat o.a. voor de aandelen, oprichtersbewijzen e.d. het in 1958 ontvangen bruto dividend en, tevens voor obligaties, de koers per 31 december 1958. Verder worden vermeld het statutair en geplaatst kapitaal per ultimo 1958, dividenden over 1954/1957, hoogste en laagste koersen in 1956, 1957 en 1958, nog uitstaand bedrag der obligatieleningen en aflossingsvoorwaarden.

(Advertentie)

Bij de **N.V. KONINKL. NEDERL. BOEKDRUKKERIJ**

H. A. M. ROELANTS

GEVESTIGD TE SCHIEDAM, LANGE HAVEN 141

komt binnenkort vacant de plaats van

EXPLOITATIE-CHEF

der Afdeling

TIJDSCHRIFTENUITGEVERIJ

Voor deze functie wordt gezocht een enthousiaste jongeman (30—40 jaar) met commerciële inslag en fantasie, die goed zijn gedachten weet uit te drukken in woord en geschrift en aan wie het nemen van allerlei initiatieven kan worden toevertrouwd. De voorkeur gaat uit naar iemand, die reeds eerder met het tijdschriftwezen in aanraking kwam.

Eigenhandig geschreven, uitvoerige sollicitaties, welke met discretie zullen worden behandeld, worden ingewacht onder no. 4035 bij het

Psychologisch Adviesbureau Dr. J. Slikboer
Gedempte Oude Gracht 90 Haarlem

A. Goudvis: *Opleiding van vertegenwoordigers*. J. N. Voorhoeve, 's-Gravenhage z.j., 108 blz., f. 4,90.

De serie Bedrijfspsychologie, waarin het boekje het elfde deeltje is, heet ook de „Bibliotheek voor ieder die met personeel omgaat”. Dit boekje is dan echter wel bestemd voor diegenen uit deze groep die nog niet of nog maar heel kort het standpunt hebben verlaten van „Verkoop is een kunst — je kan het niet leren”. De waarde

van het werkje is dan dat het laat zien dat de taak van de vertegenwoordiger moeilijk is, dat de opleiding omvangrijk behoort te zijn en dat deze opleiding veel problemen meebrengt. Veel méér kan van een boekje met 80 blz. tekst ook niet worden verwacht. De efficiency-bureaus hebben wat de bedrijfsorganisatie betreft een naam gevestigd. Jammer dat over soortgelijke instituten die zich specialiseren op verkooporganisatie en opleiding van vertegenwoordigers niets wordt vermeld.

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van:

Prof. P. Hennipman,
A. M. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart,
Prof. J. Zijlstra,
Prof. F. J. de Jong.

Abonnementsprijs f 22.50;
fr. p. post f 23.60; voor studenten f 19.—; fr. per post f 20.10.

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door uitgevers

**DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM**

Voor de
particuliere belegger
het aangewezen
advies-orgaan

Verschijnt 1 keer p. 14 dagen

Vraagt gratis proefnummer

Administratie Bel-Bel
Postbus 42 - Schiedam

PROVINCIE ZUID-HOLLAND

UITGIFTE VAN

max. f 20.000.000.- 2½ pCt. Premie-Obligaties

(Premie-Lening 1959)

In stukken van f 100.- nominaal.

Gedurende de eerste vijf jaren elk kwartaal een premie van f 100.000,-, voor het eerst op 15 juni 1959, daarna jaarlijkse uitlotingen. In totaal 55 premies van f 100.000,-, verder 1640 premies variërende van f 500,- tot f 75.000,-. Elke obligatie wordt met tenminste f 125.- aflosbaar gesteld.

Ondergetekenden berichten dat de inschrijving op bovengenoemde uitgifte zal zijn opengesteld op

VRIJDAG 6 FEBRUARI 1959,

van des voormiddags 9 tot des namiddags 4 uur

TOT DE KOERS VAN 99 pCt.

bij de kantoren van de

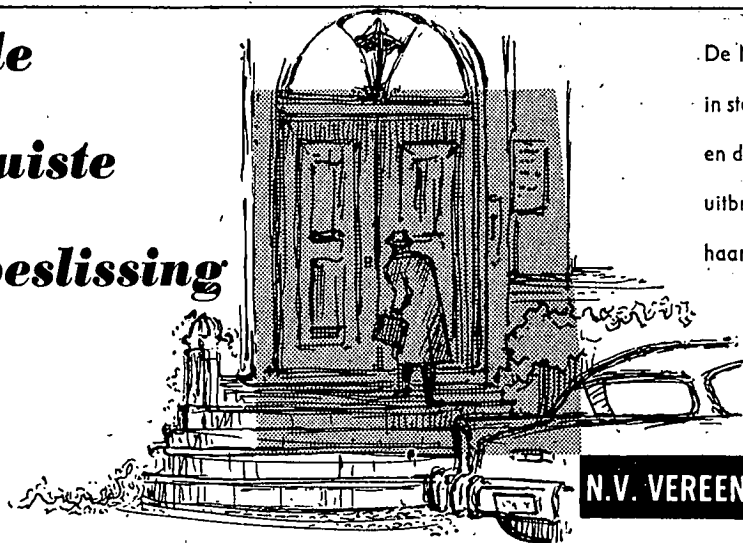
**Rotterdamsche Bank N.V.
Amsterdamsche Bank N.V.
De Twentsche Bank N.V.
Hollandsche Bank-Unie N.V.
heren Hope & Co.
heren Lippmann, Rosenthal & Co.
heren R. Mees & Zoonen
Nationale Handelsbank N.V.
Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.
heren Pierson, Heldring & Pierson**

te Rotterdam, Amsterdam en 's-Gravenhage, voorzover aldaar gevestigd, op de voorwaarden van het prospectus dd. 30 januari 1959.

DE GEDEPUTEERDE STATEN DER
PROVINCIE ZUID-HOLLAND.

's-Gravenhage, 30 januari 1959.

**de
juiste
beslissing**

De N.V. Vereenigd Bezit van 1894 trekt in sterke mate de aandacht van beleggers en door voortdurende vraag vindt grote uitbreiding plaats. Ook voor U bieden haar aandelen een goede belegging.

Vraagt inlichtingen bij Uw bankier of Uw commissionair in effecten of bij de

N.V. VEREENIGD BEZIT VAN 1894

Westersingel 84 - Rotterdam

**KWANTITEIT
of
KWALITEIT
?**

Wanneer het U vooral om de kwantiteit van de reacties op door Uw onderneming geplaatste personeelsannonces gaat, dan menen wij er goed aan te doen U tevoren te moeten afraden deze annonces in „E.-S.B.” te plaatsen. Honderden reacties voorspellen wij U beslist niet.

Wilt U echter een indruk hebben van de kwaliteit van de binnenkomende reacties, dan zal het U interesseren dat talrijke grote ondernemingen regelmatig „E.-S.B.” inschakelen als medium voor het oproepen van functionarissen op hoog niveau. De ervaring leert deze bedrijven namelijk dat een oproep, in „E.-S.B.” geplaatst, een prima selectie van het aantal reacties betekent, hetgeen een niet onbelangrijke aanwijzing is wat betreft het „aanbod”.

Zoekt U het in de kwaliteit van de reacties op Uw personeelannonces, dan geven wij U ernstig in overweging om „E.-S.B.” als medium in te schakelen.

Advertentie-afdeling
Postbus 42 — Schiedam

**N.V. PORSELEIN- EN TEGELFABRIEK
M O S A**

gevestigd te Maastricht.

Uitgifte

van

nom. f 500.000.- gewone aandelen

elk groot nom. f 1.000.- aan toonder
ten volle gerechtigd tot het dividend over het boekjaar 1959
en volgende boekjaren,

tot de koers van 100 pCt.

uitsluitend voor houders van claimbewijzen van de thans uitstaande gewone aandelen in de verhouding van nom. f 7.000.- uitstaande aandelen op nom. f 1.000.- nieuwe aandelen.

Ondergetekende bericht, dat zij de inschrijving op bovengenoemde uitgifte openstelt op

Donderdag, 12 Februari 1959,

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

bij haar kantoren te **Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en Maastricht**, op de voorwaarden van het prospectus dd. 3 Februari 1959.

Exemplaren van het prospectus en inschrijvingsbiljetten, alsmede - tot een beperkt aantal - van de statuten en van het jaarverslag over het boekjaar 1958 zijn bij de inschrijvingskantoren verkrijgbaar.

Amsterdam, 3 Februari 1959.

AMSTERDAMSCH E BANK N.V.

Spuistraat 172

Amsterdam

KAS-ASSOCIATIE N.V.

Voorschotten op effecten

BETALEN · BEWAREN · BEHEREN

MODERN BEDRIJFSBEHEER

Bedrijfseconoom reorganiseert uw bedrijf en administratie, o.a.: verkooporganisatie, planning, routing, prestatiebeloning, kostprijscalculatie, kostenbewaking, budgettering.

Redelijke tarieven met conditie: no cure no pay

TELEFOON 0 20-718930 (G. C. HOLLANDER)

D. HUDIG & CO

Ao. 1825

MAKELAARS IN ASSURANTIËN

ROTTERDAM

Telefoon 139360
Telex 21103

Wijnhaven 23
Postbus 518

VAN DER HOOP, OFFERS & ZOON

Ao. 1807

BANKIERS

ROTTERDAM

Telefoon 114620
Telex 22199

Westersingel 88
Postbus 502

EERSTE NEDERLANDSCHE

- PENSIOEN REGELINGEN
- RISICO - HERVERZEKERING VAN PENSIOENFONDSEN

HOOFDKANTOOR
JOHAN DE WITTLAAN 50
's-GRAVENHAGE
TEL. 0 1700-51.43.51
POSTADRES: POSTBUS 5

DE NEDERLANDSCHE BANK N.V. TE AMSTERDAM

heeft op haar Studie-afdeling gelegenheid tot plaatsing van een

drs in de economie

De taak van de aan te stellen functionaris omvat in het bijzonder het zelfstandig analyseren, o.a. langs statistische weg, van economische en monetaire verschijnselen op nationaal en internationaal terrein. Kennis van geld- en bankwezen strekt tot aanbeveling.

Leeftijd ten hoogste 35 jaar.

Sollicitanten moeten bereid zijn zich eventueel aan een psychologisch onderzoek te onderwerpen.

Eigenhandig geschreven sollicitaties, voorzien van pasfoto, onder opgave van leeftijd en uitvoerige inlichtingen omtrent opleiding (studierichting, keuze- en bijvakken), praktische ervaring enz., te richten aan de Chef Personeelzaken, De Nederlandsche Bank N.V., Postbus 98, Amsterdam-C.

W. A. Scholten's Aardappelmeelfabrieken N.V.

gevestigd te Groningen.

Uitgifte

van

nom. f. 1.807.500.- gewone aandelen aan toonder

(desgewenst op naam)

in stukken groot nominaal f. 500.-

voor de helft delende in de resultaten van het boekjaar 1958/1959 en ten volle delende in de resultaten van volgende boekjaren

tot de koers van 175 pCt.

uitsluitend voor houders van claimbewijzen van de thans uitstaande preferente en gewone aandelen, en wel in de verhouding van nom. f. 1.000.- uitstaande aandelen op nom. f. 500.- nieuw gewoon aandeel,

en van

nom. f. 2.000.000.- 4³/₄ pCt. 15-jarige obligatiën*)

in stukken groot nominaal f. 1.000.- aan toonder

tot de koers van 99¹/₂ pCt.

De lening is à pari aflosbaar op 1 Maart van de jaren 1965 tot en met 1974, en wel in 10 jaarlijkse termijnen, elk f. 200.000.-.

Vervroegde gehele of gedeeltelijke aflossing is vanaf 1 Maart 1965 toegestaan, doch uitsluitend op 1 Maart van ieder jaar, en wel in de jaren 1965 t/m 1969 à 101¹/₂ % en gedurende de verdere looptijd à 101 %.

Ondergetekenden berichten, dat zij op

Woensdag, 11 Februari 1959

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

de inschrijving openstellen op bovenstaande uitgiften bij haar kantoren te **Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en Groningen**, voor zover aldaar gevestigd, op de voorwaarden van het prospectus van uitgifte d.d. 30 Januari 1959.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten, alsmede - tot een beperkt aantal - exemplaren van de statuten en van het jaarverslag over het boekjaar 1957/58 zijn ten kantore van inschrijving verkrijgbaar.

Amsterdam, 30 Januari 1959.
Groningen

AMSTERDAMSCH E BANK N.V.
MESDAG & GROENEVELD'S BANK N.V.

*) Onder voorbehoud, dat de op 9 Februari 1959 te houden algemene vergadering van aandeelhouders aan de uitgifte haar goedkeuring verleent.
